

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**SINIF ÖĞRETMEN ADAYLARININ YANSITICI DÜŞÜNME EĞİLİMLERİ İLE
TÜKETİCİ ÇEVRE BİLİNCİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ**

Alime SÜMMEN
ORCID: 0000-0003-1606-3113

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Derya ÇINAR
ORCID: 0000-0002-8978-3640

Konya - 2022

TEŞEKKÜR

İlk olarak yüksek lisans tez sürecimde değerli bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak desteğini esirgemeyen, bu süreci benim için daha kolay bir hale getirmek için elinden geleni yapan danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Derya Çınar'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans öğrenimim boyunca ders aldığım, tez çalışmam sırasında bilgilerinden faydalandığım ve mesleki hayatımda da bana donanım kazandıran tüm kıymetli hocalarıma teşekkür ederim.

Tez çalışmamın uygulama aşamasında bana yardımcı olan meslektaşlarıma ve ölçek formlarını dolduran öğretmen adaylarına teşekkür ederim.

Sürecin başından beri deneyim ve bilgileriyle önemli katkıları olan ve yorumlarıyla ufkumu genişleten Uzm. Psikolojik Danışman Saliha Gün başta olmak üzere tüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak ise yaşamım boyunca maddi ve manevi desteklerini her daim tüm kalbimle hissettiğim canım ailem, sizlerle olduğum için mutluluk duyuyor, hepinize ayrı ayrı teşekkürümü sunmak istiyorum. Olaylara hep pozitif bir bakış açısıyla bakan annem Gülay Sümme'n'e, yaşamın tüm zorluklarında dimdik durmayı öğreten babam Muhammet Sümme'n'e çok teşekkür ederim. Hayatta sırtını güvenle yaslayabileceğin en güvenli limanlardan biridir kardeş. Ne mutlu bana ki ayağım taşa takılsa düşmeme izin vermeyecek üç limanım var. Kıymetli ablam Hümeysra Kocamaz, sevgili kardeşlerim Rümeyza Sümme ve Fatmanur Sümme sizleri çok seviyorum.

Alime SÜMMEN

Aralık 2022

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Varsayımlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	6
2. ALAN YAZIN.....	7
2.1. Çevre	7
2.1.1. Çevre sorunları	7
2.1.2. Çevre bilinci	9
2.1.3. Çevre eğitimi	10
2.1.4. Tüketici çevre eğitiminin önemi.....	11
2.1.5 İlköğretim programlarında yer alan tüketici çevre eğitime ilişkin kazanımlar	12
2.2. Düşünme.....	14
2.2.1. Eleştirel düşünme	16
2.2.2. Problem çözme	17
2.2.3 Yaratıcı düşünme.....	18
2.2.4 Bilişüstü düşünme	19
2.2.5 Yansıtıcı düşünme	21
2.3 Tüketici Çevre Bilinci Konusunda Yapılan Çalışmalar	28
2.4 Yansıtıcı Düşünme Konusunda Yapılan Çalışmalar	32
3. YÖNTEM.....	34
3.1. Araştırmanın Modeli	34
3.2. Evren ve Örneklem.....	34
3.3. Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.1 Kişisel Bilgi Formu	35
3.3.2 Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği	35
3.3.3 Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	35

3.5. Verilerin Analizi.....	36
4. BULGULAR	38
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	49
5.1. Tartışma ve Sonuç	49
KAYNAKLAR.....	56
EKLER.....	62
EK-1: Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği.....	62
EK-2: Yansıtıcı Düşünme Eğilimi Belirleme Ölçeği	64
EK-3: Kişisel Bilgi Formu	65

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Sınıf Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Tüketici Çevre Bilinci Düzeyleri Arasındaki İlişki başlıklı tez çalışmamın toplam **55** sayfalık kısmına ilişkin, 26/12/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%29** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

28/12/2022

Alime SÜMMEN

Dr. Öğr. Üyesi Derya ÇINAR

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

28/12/2022

Alime SÜMMEN

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

β	: Beta Değeri
%	: Yüzde
f	: Frekans
F	: Varyans
N	: Kişi Sayısı
p	: Anlamlılık
r	: Korelasyon Katsayısı
R	: Çoklu Korelasyon Katsayısı
R ²	: Çoklu Açıklayıcılık Katsayısı
Sd	: Serbestlik Derecesi
Ss	: Standart Sapma
t	: Bağımsız Değişken
X	: Ortalama

Kısaltmalar

Akt.	Aktaran
vd.	Ve diğeri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
Akt	Aktaran
TEMA	Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
ÇEKÜL	Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
TURMEPA	Deniz Temiz Derneği
WWF	Türkiye - Doğal Hayatı Koruma Vakfı

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

SINIF ÖĞRETMEN ADAYLARININ YANSITICI DÜŞÜNME EĞİLİMLERİ İLE TÜKETİCİ ÇEVRE BİLİNCİ DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Alime SÜMMEN

Bu araştırmada sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Nicel bir çalışma olan bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı 2021-2022 öğretim yıllarında öğrenim gören 2, 3, 4. sınıf ve mezun öğrenciler oluşturmuştur. Araştırma için kurum izni ve etik kurul onayı alındıktan sonra gönüllülük esasına göre veriler Google form aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmaya 312 kadın (%69,6) ve 136 erkek (%30,4) olmak üzere toplam 448 sınıf öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada verileri toplamak amacıyla sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimlerini belirlemek için, “Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği”, tüketici çevre bilinci algılarını belirlemek için “Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği” ve sosyodemografik bilgilerini tespit edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 26.0 paket programı ve alt problemleri test etmek üzere Bağımsız Gruplar t Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (Anova), Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu, Basit Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde erkek sınıf öğretmeni adaylarının, kadın sınıf öğretmeni adaylarına göre yansıtıcı düşünme eğilimlerinin ve tüketici çevre bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yapılan çalışmada sınıf öğretmen adaylarının çocukluğunun geçtiği yer açısından; il ve ilçede yaşayanların yansıtıcı düşünceleri köyde yaşayanlara göre daha yüksek, duyarlılık bilinci ve bilincin yönlendirilmesi alt boyutlarında ilçede yaşayanların köyde yaşayanlara göre daha yüksek, davranış bilinci alt boyutunda ise ilde yaşayanların ilçede yaşayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çevre ile ilgili bir kuruluşa üyeliği olan, bir bitki veya evcil hayvan sahibi olan, meslektaşlarıyla çevre sorunlarına ilişkin konuşmalar yapan, çevre konusunda çıkan haberleri okuyan, çevre sorunlarına ilişkin bir sempozyum, seminer veya kongreye katılmış olan sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme düzeylerinin ve tüketici çevre bilinci alt boyutlarından duyarlılık bilinci, bilincin yönlendirilmesi ve sosyal baskı boyutlarında daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci alt boyutlarından duyarlılık bilinci, sosyal baskı ve bilincin yönlendirilmesi puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki; davranış bilinci puanları arasında ise düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yansıtıcı düşünme, tüketici çevre bilinci, sınıf öğretmen adayları

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Basic Education
Primary Education Program
Master Thesis

THE REFLECTIVE THINKING TENDENCIES OF CLASSROOM TEACHER CANDIDATES AND THE CONSUMER THE RELATIONSHIP BETWEEN ENVIRONMENTAL AWARENESS LEVELS

Alime SÜMMEN

In this study, it was aimed to determine the relationship between the reflective thinking tendencies of primary school teacher candidates and their level of consumer environmental awareness. Relational screening model was used in this research, which is a quantitative study. The sample of the study consisted of 2nd, 3rd, 4th grade and graduate students studying at Necmettin Erbakan University, Ahmet Keleşoğlu Faculty of Education, Department of Classroom Education in the 2021-2022 academic years. After obtaining institutional permission and ethics committee approval for the research, data were collected on a voluntary basis via Google form. A total of 448 classroom teacher candidates, 312 female (69.6%) and 136 male (30.4%), participated in the research. In order to collect the data in the research, the "Reflective Thinking Level Determination Scale" to determine the reflective thinking tendencies of the primary school teacher candidates, the "Consumer Environmental Consciousness Perception Scale" to determine the consumer environmental awareness perceptions, and the "Personal Information Form" prepared by the researcher to determine their sociodemographic information were used. In the analysis of the research data, SPSS 26.0 package program and Independent Groups t-Test, One-Way Analysis of Variance (Anova), Pearson Product-Moment Correlation, Simple Linear Regression Analysis were used to test the sub-problems. When the results of the analysis were examined, it was determined that male classroom teacher candidates had higher reflective thinking tendencies and consumer environmental awareness levels compared to female classroom teacher candidates. In the study, in terms of the place where the classroom teacher candidates spent their childhood; It has been concluded that the reflective thoughts of the people living in the province and district are higher than those living in the village, in the sub-dimensions of sensitivity awareness and directing consciousness, those living in the district are higher than those living in the village, and in the sub-dimension of behavioral awareness, those living in the province are higher than those living in the district. In addition, the reflective thinking levels and consumer environment levels of classroom teacher candidates who are a member of an environmental organization, own a plant or a pet, talk to their colleagues about environmental problems, read the news about the environment, attend a symposium, seminar or congress on environmental problems. It was observed that the sub-dimensions of awareness of sensitivity, awareness of consciousness, and social pressure dimensions had higher scores. On the other hand, there is a moderately positive and significant relationship between the reflective thinking dispositions of primary school teacher candidates and the sub-dimensions of consumer environmental awareness, sensitivity awareness, social pressure and orientation of consciousness; A low-level positive and significant relationship was found between behavioral awareness scores.

Keywords: Reflective thinking, consumer environmental awareness, classroom teacher candidates

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın gerekçelerini ortaya koyan problem durumu, araştırmanın amaç ve alt problemleri, araştırmanın önemi, varsayım, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsanlar sanayi devrimi, gelişen bilim ve teknoloji ile doğadaki dengeye müdahale ederek ekolojik dengenin bozulmasına neden olmuşlardır (Erol, 2005). Çevre sorunları nedeniyle bozulan ekolojik denge canlı unsurların hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanların aşırı üretim yapması bunun sonucunda doğayı bilinçsizce tüketmesi, Dünya ekonomisindeki büyüme çabaları, artan nüfus miktarı çevrenin zarar görmesine yol açmıştır (Kaypak, 2013). Teknolojik ilerleme ve modernleşen sanayileşme ile birlikte ülkeler doğamızdaki hammadde kaynaklarını dönüştürerek farklı amaçları için kullanmaktadır. Hammadde kaynaklarının yoğun miktarda kullanımı, israf, savurganlık, yeterli derecede atıkların değerlendirilememesi, üretim ve pazarlama faaliyetlerindeki genişleme, sürekli artan tüketim çevre sorunlarını beraberinde getirmektedir.

Günümüzde çevre sorunları son yıllarda giderek artış göstermiş, insanların yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Bu konunun ciddiyeti dünyada meydana gelen sıcaklıkların artması, doğal bitki örtüsünün değişim göstermesi, iklim değişiklikleri, buzulların erimesi, fırtınalar vb. çevreyi tehdit eden bu tarz durumlar uluslararası sorun olarak sayılmaktan çok, küresel sorunlar olarak kabul edilmiştir (Baykal ve Baykal, 2008). Çevre sorunları tüm canlıları etkileyen küreselleşmiş bir tehdit halini almaktadır. Çevre sorunlarından teknolojik gelişmelerden yararlanılarak kurtulabileceği gibi insanlarda davranış değişikliği yapılarak da çözüm yolu sağlanabilir. İnsanlardaki davranış değişikliği çevre konusu hakkında verilecek eğitim ile gerçekleştirilebilir. Çevre eğitimi ile tüketiciler çevre konusunda bilinçli olup çevre sorunlarının azaltılmasında ve ortadan kaldırılmasında rol oynarlar (Erten, 2012).

İnsanoğlu üretmiş olduğu kimyasallar ve doğada yaptığı toplu tahribatlar ile yaşadığı ortamı en çok etkileyen canlıdır (Yaşaroğlu ve Akdağ, 2013). İnsanoğlunun var oluşu tüketimi beraberinde getirmektedir (Ersoy ve Papatya, 2015). Tüketim; tüketme işi, üretilen veya yapılan şeylerin kullanılıp harcanması olarak tanımlanır (Türk Dil Kurumu, 2019). Tüketim aslında bir süreçten ibarettir. Satın alma öncesi, satın alma sırası ve satın alma sonrası olmak üzere ihtiyaçlara göre şekillenir. Üretim öncesinde ve üretim sonrasında satın

alınan ve kullanılan mal ve hizmetler toplumu derinden etkiler. Bu yüzden tüketim konusunda bilinçli konuma gelmek tüketici olan bizlerin sorumluluğudur. Tüketiciyi kendi ihtiyaçları ve başkasının ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla bir ürün veya hizmet satın alıp kullanan kişi olarak tanımlayabiliriz (Nurtanış Velioğlu vd., 2013). Günlük yaşamda tüketici bireylerin kurmuş olduğu ilişkiler kültürel, sosyal ve ekonomik olarak tüketim denilen noktaya çıkmaktadır. Tüketime bağımlı hale gelen günümüz toplumu tüketim kavramının kapsamının genişlemesine sebep olmuştur. Bu genişlemede toplumumuzu çevresel, toplumsal ve etik açıdan problemlerle karşı karşıya getirmektedir (Buğday, 2015).

Aşırı tüketime kaçan insanoğlu doğaya uyumu hiçe sayıp israf yapmaktadır (Tolan,1991). İnsanoğlunun tüketim alışkanlıkları kurulu olan sistemi bozmakta, değiştirip kirleterek ciddi şekilde doğaya zarar vermektedir. Bilinçli tüketim anlayışına sahip olan insanoğlu isteklerine göre değil ihtiyaçlarına yönelik tüketimi savunmalı, aşırı tüketim yaparak oluşturacağı tahribatlardan kaçınmalı ve sorumluluk sahibi olup bilinçli tüketim anlayışına sahip olmalıdır. Bu noktada bilinç; insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur (TDK, 2019) olarak tanımlanır. İnsanlar bilinçleri yardımıyla edinmiş oldukları bilgiler ve yapmış olduğu hareketleri kontrol edebilirler. Bilinç ile tüketimi birlikte ele aldığımızda kontrol edebileceğimiz bir davranışa dönüşecektir. Farkındalık sahibi olan bilinçli tüketici bir ürün ya da hizmet satın alırken maksimum derecede yarar sağlamayı amaçlayan, çevre dostu ürünleri seçebilen bireydir (Buğday, 2015).

Geleceğimizi şekillendirecek olan çocukların sürdürülebilir çevre konusunda bilinçlenmesi, farkındalık kazanması sağlanmalıdır. Çocukların ilerleyen zamanlardaki davranışlarının temelini erken yaşta oluşturduğumuz ilgi ve tutumlar belirler (Erten, 2004). Bilinçli tüketici olarak yetiştirmeye çalıştığımız çocukları eğitimleri ilk olarak ailede başlar bu sırayı ilkokullar takip eder (Ersoy ve Papatya, 2015). Öğretim yaşantılarının başlamasında etkin rol almak, öğretim etkinliklerini tam olarak gerçekleştirebilmek ve tüketici çevre bilinci konusunda istenilen başarının yakalanması ve çevre bilincine sahip bireyler yetiştirebilmek için sınıf öğretmen adaylarının tüketici çevre bilinci algıları ortaya konulabilir.

İnsanların hayatlarının ve eğitim yaşantılarının yapı taşlarından biri düşünmedir. Düşünme bu noktada bütün insanlar için önemlidir (Şener, 2019). Yansıtıcı düşünme insanların yaşantılarında herhangi bir alanda öğrendiklerini başka alanlara transfer edebilmesi olarak tanımlanabilmektedir. Düşünme becerileri konusuna önem veren ve kendilerini bu konularda geliştiren eğitimciler kolaylıkla yansıtıcı düşünen öğrenci yetiştirebileceklerdir. Toplumsal ve çevresel problemlere alternatifli çözüm yöntemleri geliştiren bireyler

yetiştirebilmek gelişmiş toplumların üstünde durduğu eğitim ile ilgili çalışmaların önemsemesinin nedenidir. Problem çözme becerisi gibi üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek bu problemlerin çözümlenmesinde en önemli faktörlerden biridir. Yine üst düzey düşünme becerilerinden olan yansıtıcı düşünme ile bir sorunu anlamak ve soruna ilişkin çözüm yolları içinden en uygununu seçmek amaçlanmaktadır (Güneş, 2015).

Üst düzey düşünme becerilerine sahip, inceleme seven, girişken aktif karakterli ruha sahip, öğrenmeye her zaman açık, hedeflenen çağdaş eğitim sürecinde bu becerilerin kazanılmasında onlara yol gösterecek olan, rehberlik edecek, gerekli güdülemeyi sağlayacak ve bu yeterlilikleri kendisinde de bulunduran öğretmenlere büyük görevler düşmektedir (Yoldaş, 2009). Bu özellikler yansıtıcı eğitimi önemseyen eğitimcilerin sahip olması gereken özelliklerden bazılarıdır. Hızla artan dünyamızdaki insan nüfusu belli başlı problemlere yol açmaktadır. Bu problemlerden biri de çevre kirliliğidir. Çevre kirliliğinin önüne geçme noktasında en mühim vazife eğitimcilere de düşmektedir.

Çevre konusunda verilecek eğitim ile çevre bilinci bireye kazandırılır. Kazandırılan bu bilincin yansıtıcı düşünebilme sayesinde günlük hayata transferi, çevresinde gördüğü sorunları düzeltmeye çalışması, sorunlara karşı bir şeyler yapamasa bile düzeltebilmek için emek sarf etmesi oldukça önemlidir. İnsanlar almış olduğu eğitimi günlük yaşamına yansıtabilirse o eğitim amacına ulaşmış olur. Bu sebeple yapılandırıcı öğrenme yaklaşımlarının temelinde yansıtıcı öğrenme oluşturmaktadır. (Başol ve Evin Gencil, 2013). Kısaca yansıtıcı düşünme eğitimin vazgeçilmez unsurlarından biridir. İnsan öğrendiğini uygulayabiliyorsa öğrenme gerçekleşebilir. Çevre bilincine sahip bireyler, kendilerinde olan bu bilinci yansıtıcı düşünerek başka bireylere aktarır çevre sorunlarını en az düzeye indirgeyebilir.

Düşünme becerilerinden yansıtıcı düşünmenin ve tüketici çevre bilincinin günümüz sorunları arasındaki yeri düşünüldüğünde bu iki konu arasındaki ilişki oldukça önem arz etmektedir. Yukarıda açıklanan bilgilerden yola çıkarak bu çalışmada sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci düzeyleri arasındaki ilişki ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Toplumumuzun ileri ki yaşamlarını şekillendirecek olan çocukları eğitecek olan sınıf öğretmen adaylarının; rol model teşkil etmesi açısından aldıkları çevre eğitimlerinin ya da çevre duyarlılığı hakkında edindiği bilgileri günlük hayatına ne kadar yansıtıldığını ölçmek

için bu araştırmada yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci arasındaki ilişkiyi ölçmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır.

1. Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinçleri nasıldır?
2. Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri;
 - a) Cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - b) Çocukluklarının geçtiği yere göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - c) Çevre ile ilgili kuruluşa üye olma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - d) Evde bitki veya hayvan besleme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - e) Arkadaşları ile çevre sorunlarını görüşme durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - f) Çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
 - g) Çevre konulu seminer/ sempozyum/ kongreye katılma durumuna göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri, tüketici çevre bilinci düzeyini yordamakta mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde toplumlar pek çok sorun ile karşı karşıyadır ve bu sorunların büyük bir bölümünü insanlar oluşturmaktadır. Çevresel sorunların artması tüketim yapan insanların kaygılarını artırmış ve buna çözüm bulmak isteyen tüketiciler bilinçli tüketici davranışlarını ortaya çıkarmıştır. Tüketici olan bireylerin, ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam kalitesini yükseltmek ve ülke kalkınmak için bilinçli tüketici yetiştirmek gerekir (Meyveci, 1997; akt. İnce Aka ve Sert Çıbık, 2015). Sürdürülebilir bir çevrenin adımları çevre bilinci oluşturularak atılabilir. Bu nedenle bütün toplumlar bilinçlendirilmeli ve sürdürülebilir bir dünya için çevre bilincine önem verilmelidir. İnsanlardaki tüketici çevre bilinci algılarının bilinmesi ve bu

bilincin günlük hayata ne derece yansıtılabilmesi çevreye dair neleri uygulayıp uygulamadıklarını ortaya koyar. Gelecek nesilleri yetiştirecek öğretmen adaylarının çevreye dair bilgi, beceri, tutum, değer ve algıları bu nedenle oldukça önemlidir.

Düşünme becerilerinden biri olan yansıtıcı düşünme öğretmen adaylarının çevre hakkındaki edindikleri bilgileri yaşamlarına ne düzeyde transfer edebildiğini gösterir. Çünkü öğretmenin kendi söylemlerine ek olarak bu söylemleri davranışa dönüştürmesi öğrencilerine bu davranışı aktarması daha gerçekçi ve kolay olacaktır. Kendi söylemlerine ek olarak bu söylemleri davranışa dönüştürüp göstermesi öğrencilerine aktarma noktasında daha gerçekçi ve kolay olacaktır. Yansıtıcı düşünme becerilerinin ve tüketici çevre bilincinin günümüz sorunları arasındaki yeri düşünüldüğünde bu iki konu arasındaki ilişkinin ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Hem kendinin hem de başkalarının deneyimlerinden ders çıkarabilen ve bunu yaşamına aktarabilen bireyler yansıtıcı düşünme becerisine sahiptirler. Bu düşünme becerisini öğrencilere kazandırabilmek için, öncelikli olarak öğretmenlerin düşünme becerilerine sahip olmaları ve bu becerileri daima geliştirip kullanabiliyor olmaları gerekir (Duban ve Yanpar Yelken, 2010).

Bu çalışma sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinçleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle söz konusu araştırmanın gelecekte bu konu ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılara bilgi verici ve yol gösterici olma açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

1. Örneklemenin evreni temsil edebilecek yeterlikte olduğu varsayılmıştır.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin, kendilerine uygulanan testleri içtenlikle ve objektif olarak yanıtladığı varsayılmıştır.
3. Araştırmada kullanılan ölçeklerin konu alanıyla ilgili tüm özellikleri kapsadığı ve öğrencilerin gerçek düşüncelerini ortaya çıkardığı varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı 2021-2022 öğretim yıllarında öğrenim gören ve çevre eğitimi dersi almış 2, 3, 4. sınıf ve mezun öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlı olacaktır. Bu nedenle araştırma sonucunda ulaşılan bulguların genellenmesinde bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.

2. Arařtırmada incelenen olan yansıtıcı dūřınme deęiřkenini, “Yansıtıcı Dūřınme Dūzeyi Belirleme Őlçeęi’nin”, tūketici evre bilinci deęiřkenini ise “Tūketici evre Bilinci Algı Őlçeęi’nin” Őltūęū Őzelliklerle sınırlıdır.

3.

1.6. Tanımlar

evre: evre, canlılar ile sūrekli etkileřim halinde bulunan Őęelerin tūmūdūr (Erdoęan, 2006).

evre Sorunları: Canlıların davranıř ve yařam biçimlerinde olumsuz durumlar oluřturan Őęelerin būtūnūdır (Erten, 2004).

evre Eęitimi: evre sorunlarının ortaya çıkmaması ve özūmū için insanlarda çevreye karřı bilgi, tutum ve davranıř geliřtirmeyi amaçlayan çevreyi koruyan ve evre bilinci yūksek bireyler yetiřtirmeyi hedefleyen yařam boyu sūren eęitimidir (Karaismailoęlu, 2018).

Bilinç: İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur (TDK, 2019)

evre Bilinci: Bireyin; evreye dair bilgi, çevreye yŐnelik olumlu tutum ve evre dostu davranışlarının birlikte oluşturduğu evre ile ilişkisinin çok yŐnlū tanımıdır (Karaismailoęlu, 2018).

Tūketici: Kendisinin ya da çevresindekilerin ihtiyaçlarını gidermek için bir mal ya da hizmet satın alıp kullanan kişiye denir (Nurtanış Velioęlu vd., 2013).

Tūketici evre Bilinci: Çevresel sorunlar yaratmayan tūketim faaliyetlerinin bu sorunlara yŐnelik özūmler Őnerebilen ve bu nitelięi tařıyan ũrūn ve hizmetlerin Ődūllendirilmesi olarak tanımlanabilir (Saydan ve Kanıbir, 2007).

Yansıtıcı Dūřınme: Bir inanış ve varsayılan bilgi biçiminin onu destekleyen temeller ve ũrettięi sonuçlar ışığında aktif, dikkatli ve ısrarcı bir şekilde ele alınmasıdır (Dewey, 1933).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Bu bölümde araştırma probleminin değişkenleriyle ilgili kavramlara ve bu kavramlarla ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda sırasıyla çevre ve düşünme kavramları ele alınmıştır.

2.1. Çevre

İnsanlar teknolojinin gelişmesi ve endüstrileşme ile çevreyi tahrip ederek evrensel değerlerin yitirilmesine ve ekolojik dengenin alt üst olmasına neden olmuşlardır. 21. yüzyılda çevre evrensel değerlerin bir bütünü olarak kabul görmüştür. Bu değerler içerisindeki sosyal, kültürel, tarihi, coğrafi, iktisadi, psikolojik ve ekolojik unsurlar arasında doğrudan ve dolaylı olarak karmaşık ilişkiler ve aralarındaki etkileşimler çevreyi oluşturmaktadır (Atasoy, 2005).

Çevre, canlılar ile sürekli etkileşim halinde bulunan öğelerin tümü olarak tanımlanır. Doğal ve yapay öğeler ile günlük hayatın ihtiyaçları sürekli değişen dinamik bir olgu olan çevreyi şekillendirmektedir (Erdoğan, 2006). Canlı organizmaları ve toplulukları hayatları boyunca etkisi altına alan biyotik ve abiyotik faktörlerin tümü çevre olarak tanımlanabilmektedir. Uzun yıllar boyunca çevresiyle düzen içinde yaşayan canlılar başlarda bu uyumdan dolayı çevre sorunları yaşamamış olsalarda hayatlarını devam ettirebilmeleri için beslenme ve üreme gibi faaliyetler gerçekleştirince çevre sorunları ortaya çıkmıştır. Bu sebeple ekoloji bilim dalı önemli hale gelmiştir. Zaman içerisinde sanayinin hızla gelişmesi ekolojik dengede bozulma meydana getirmiştir. Doğanın dönüştüremediği atıklar ve bu atıkların miktarı arttıkça ekolojik denge ertelenemeyecek seviyeye ulaşmıştır. Buna rağmen insanoğlu bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde hala doğal çevreyi kirletmeye devam etmektedir. Bu durumda ekolojik bozulmanın başlıca sebebinin insanlar olduğunun kanıtıdır. İnsanlara ekolojik dengenin sağlanabilmesi için tükettikleri çevreye dair sorumluluklar kazandırılması gerekir (Yücel ve Morgil, 1998). Bilim insanları çevreyi bütün olarak görmüşler ya da insanın etrafını saran diğer unsurlar olarak tanımlarda görüşlerini bildirmişlerdir (Karaismailoğlu, 2018).

2.1.1. Çevre sorunları

Tahrip edilmiş bir çevre insan yaşamını etkilediği gibi bütün canlılarında yaşamını etkiler. Canlıların yaşam kaynağı olan hava, su ve toprağın doğallığının bozulup yok olmaya gitmesi insan ve çevre ilişkisinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Çevre sorunları olarak

bilinen bu problemler son yıllarda kendi hakkında insanoğlunu uyarmaktadır. (Karaismailoğlu, 2018).

İnsanların, çevre sorunlarını hala önemsemiyor olması ve bu konudaki vurdumduymaz hareketleri böyle giderse insanoğlunu felaketlerle karşı karşıya bırakacaktır. İnsanların doğayı talan etmesi, kendi çıkarları uğruna doğayı zalimce kullanması ve sanayileşme hareketleri çevre felaketlerinin kaynaklarındandır. Tüm canlıların ve gelecek nesillerin yaşamını tehdit eden çevre sorunları, canlıların davranış ve yaşam biçimlerinde olumsuzluk durumlar oluşturan öğelerin bütünüdür. Çevre sorunlarından bazıları;

- Tüketilen fosil yakıtlar, çöplerin yakılması, radyoaktif ışınlar nedeniyle hava kirliliği
- Aşırı gübreleme, temizlenmeyen evsel ve endüstriyel atık sular, tanker kazaları, kimyasallar, denizlere bırakılan tüm zararlı atıklar nedeniyle su kirliliği
- Çöpler ve çöp yığınları, asit yağmurları, gübreleme çalışmaları, zararlı organizmaları engellemek için yapılan pestisitler nedeniyle toprak kirliliği
- Asit yağmurları, yağmur ormanlarının talan edilmesi, monokültür ziraatçılık ve ormancılık, doğrudan bitki ve hayvanların yok edilmesi nedeniyle hayvan ve bitki türlerinin ortadan kalkması
- Tropik yağmur ormanlarının yok olması, aşırı biçimde tüketilen fosil yakıtlar, FKC gazlarının kullanılması nedeniyle iklim değişikliği
- Tüketim toplumu olma, kullanıp atma, savurganlık, yeterli derecede atıkların değerlendirilememesi, eğitim eksikliği nedeniyle çöp problemleri şeklinde sıralanabilir. Çevre sorunları nedeniyle ortaya çıkan problemlerde çevre sorunları kadar ciddi bir boyut taşımaktadır (Erten, 2004).

Yapılan başka bir araştırmada ortaya koyulan sonuca göre çevre kirliliğinin nedenlerinden başlıca olanları; yanlış şehirleşme, yerleşim merkezlerindeki alt yapı problemleri, sanayi kuruluşlarının katı, sıvı ve gaz atıkları için arıtma ve geri dönüşüm tesislerinin bulunmayışı, bilinçli yapılmayan tarım faaliyetleri, aşırı nüfus artışı olduğu bulunmuştur (Yücel ve Morgil, 1998).

Bu çevre kirliliğine neden olan sorunlar insanlığı tehdit etmekle kalmayıp dünyayı da daha yaşanmaz bir hale getirmektedir çünkü çevre sorunları din, dil, ırk, demeden bütün herkesi etkilemektedir. Çevreyi korumayı hepimiz görev haline getirmeliyiz. Herkes çevre sorunlarının giderilmesi noktasında üzerine düşen görevleri yapmalı ve davranışlarını buna

göre şekillendirebilmelidir. Çevreye karşı kazanılan tutum, bilgi ve değer yargıları çevre bilincinin zihinlerde yer etmesi sayesinde oluşturulabilir.

2.1.2. Çevre bilinci

İnsanlar zaman içerisinde doğayı istedikleri gibi kullanarak tahrip etmişler sonra da oluşan çevre sorunlarına, kaybolmaya başlayan doğal kaynaklara ve yitirilen doğal güzelliklere hasret kalıp gelecek kaygısı içinde önlem almaları gerektiğini düşünmeye başlamışlardır. İnsanlar çevre sorunlarının üstesinden gelebilmek ve bu sorunları en aza indirebilecek için çevre bilinci kazanmalıdır. Çevreyi oluşturan faktörlere sahip çıkmak, onları geliştirmek, çevreyi bozan unsurlar hakkında bilinçlenmek, kendisi ve çevresine karşı saygılı olmak ve doğayı koruma yönünde davranışlar göstermek çağdaş çevre bilincini oluşturmaktadır. Çevre bilinci kapsamlı bir kavramdır. Bu kavram çevre konusundaki kararları, ilkeleri, yorumları içeren fikirlerden, bu fikirleri hayata geçirecek olan davranışlardan ve bütün bunları içinde barındıran birçok duygudan oluşmaktadır. Çevre bilincinin kazanılmasını oluşturan süreç ailede başlar, eğitim hayatıyla geliştirilir ve yaşam boyu devam eder. Çevre sorunları hakkında gerekli tedbirlerin alınıp uygulandığı, çevrenin doğru şekilde kullanıldığı ve bireylerin çevre bilinci farkındalığı olan bir toplumda problemler çözüme ulaşabilecektir (Türküm, 1998).

Çevre bilinci; çevre bilgisi, çevreye olan tutum ve çevreye yararlı davranışları amaçlar. Çevre bilgisi; çevre sorunlarını ve çözüm yollarını, çevresel gelişmeleri, doğa konularını kapsar. Çevreye yönelik tutumlar; çevre sorunlarına karşı geliştirilen duygular, değer yargıları gibi bireylerin çevreye yönelik olumlu veya olumsuz tavır ve düşüncelerini kapsar. Çevreye yararlı davranışlar ise, çevrenin korunması için sergilenen hareketlerdir (Erten, 2012). Çevre dostu davranışlar sergileyen, çevre sorunlarına karşı hassas olan bencilce hareket edip sadece kendi çıkarlarını düşünmeyen kişi çevre bilincine sahip olmuştur (Erten, 2004). İnsanlar artık çevre sorunlarını çözümlenebilmek, çevre dostu bireyler yetiştirebilmek için harekete geçmelidirler. Çevre problemlerini aşmak için gerekli olan araç çevre eğitimidir (Erten, 2012). Sürdürülebilir bir çevrenin adımları çevre bilinci oluşturularak atılabilir. Bu nedenle bütün toplumlar bilinçlendirilmeli ve sürdürülebilir bir dünya için çevre bilincine önem verilmelidir. İnsanlardaki tüketici çevre bilinci algılarının bilinmesi ve bu bilincin günlük hayata ne derece yansıtılabildiği çevreye dair neleri uygulayıp uygulamadıklarını ortaya koyar. Gelecek nesilleri yetiştirecek öğretmen adaylarının çevreye dair bilgi, beceri, tutum, değer ve algıları bu nedenle büyük önem arz etmektedir.

2.1.3. Çevre eğitimi

Çevrede meydana gelen bir sorun evrende yaşanan bir felaket ya da bozulma anlamına gelmektedir. Tüm fiziksel faktörlerle bir bütün olan bu sistemin korunup kollanması asıl vazifemizden biridir. Bu vazifenin bilincini oluşturmak çevre eğitimi sayesinde gerçekleştirilebilir.

Eğitim, insan hayatının her anında bulunan bir yaşama serüvenidir. Araştıran, kendini geliştiren, bulduklarını deneyen, elde ettiği kazanımları kullanan, yorumlayan ve geliştiren insan yetiştirmek eğitimin amacıdır. Bu amaç için bireyler eğitim serüvenindeyken birçok davranış değişikliği kazanabiliyor ve bu kazanımları gelecek nesillere devredebiliyorsa eğitilmiş olarak kabul görülebilirler. Ayrıca insanların problemler karşısında çabalamayı sağlayacak bilinci oluşturmak ve sonuca götürecekt davranışı elde etmekte eğitimin amaçları arasındadır. Büyük bir hızla çoğalan çevre sorunlarının çözümünü sağlayacak olan eğitim çevre eğitimi olarak adlandırılabilir. Çevre bilincinin oluşturulması evrensel bir sorumluluktur. Bu yüzden okul öncesinden başlayarak kişilere çevre eğitimi verilmeli ve çevre bilinci kazandırılmalıdır (Yücel ve Morgil, 1999).

Erol (2005)'a göre çevre eğitimi, bireyin bulunduğu ortamın değerleri, tutumları ve kavramlarının tanınip, ayırt edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Çevre eğitiminin amacı, çevre sorunlarını bilip bu sorunları çözümlenebilen ve buna gönüllü olarak katılım sağlayacak bireyler yetiştirebilmektir. Çevre eğitiminin bilişsel alandaki amacı birçok insanın çevre okuryazarı olmasını sağlamak iken duyuşsal alandaki amacı bireylerin çevre sorunlarına karşı değer ve tutum geliştirmelerini sağlamaktır. Çevre eğitimi doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini sağlayabilmek için insanların bu konudaki üzerine düşen sorumlulukları almalarını sağlamalı ve bireylere çevre hakkında bilgi, beceri, değer ve çevre bilinci kazandırmalıdır.

Çevre eğitiminin temel amacı, bilgi sağlamak olduğu kadar bireylerin davranışlarını etkilemek bu sayede doğayı ve doğal kaynakları korumaktır. Olumlu ve kalıcı davranış değişikliği ile sorunların çözümünde insanların aktif rol oynamasını sağlamaktır (Şimşekli, 2004). İnsanın çevre bilinci kazanması küçük yaşlardan itibaren eğitim yoluyla gerçekleştirilebilir. Okul öncesinde başlayan eğitim hayatı içinde insanlar doğal çevreye karşı duyarlı olmayı öğrenebilirler. Ayrıca çevreye yönelik değer yargıları geliştirip davranışlarını olumlu yönde değiştirebilirler. Bunu sağlayacak olan öğretmen adaylarının çevre bilinci hakkında bilgi, tutum ve davranışları bu noktada önem kazanmaktadır.

Öğrencilerin temel becerileri kazanarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan dönem ilköğretim çağıdır. Eğitimin temeli ilköğretimdir. Bu dönemde öğrencilere toplum hayatına uygun temel bilgi ve beceriler kazandırılır (Erol, 2005). İlköğretim öğrencilerini çevre eğitimi konusunda desteklemek için onlara bu eğitimi verecek sınıf öğretmeni adaylarının çevreyle ilgili bilgi sahibi olmaları, öğrencilere çevreyi benimsetebilmeleri, çevre ile ilgili yeterli materyal sağlamaları, özendirici eylemler gerçekleştirerek uygulama sonuçlarını somutlaştırıp çevre ile ilgili öğrencilerin değer yargılarını beslemeleri gerekmektedir. Ayrıca veli ve öğrencilerin çevre konularında görüşleri alınarak, onların beklentileri, yapabilecekleri ve hazır bulunuşlukları bilinip, çevre eğitiminin gelişmesi için yöntemler belirlenmesi çevre eğitiminin kazanılmasında etkili olabilir.

2.1.4. Tüketici çevre eğitiminin önemi

Tüketiciler, ihtiyaçlarını karşılayıp yaşam kalitelerini yükseltirken kendi sorumluluklarını yerine getirip bilinçli tüketim anlayışını oluşturmalarıdır. Bu öncelikle tüketici eğitimi verilerek sağlanabilir. Tüketici eğitimi, insanların ekonomik faaliyetlerini yönlendirmek, gereksinimlerini gidermek, kaynakları bilinçli kullanmasını sağlamak ve pazarı etkileme gücünü artırmayı hedefleyen eğitim ve bilgilendirme yatırımı olarak tanımlanmaktadır (Hayta, 2006). Tüketim kültüründe her şey tüketilerek yok edilmeye mahkum olarak görülmektedir. Doğa, nesnelere, kültür kısa zamanda yok olmakla karşı karşıyadır (Bayhan, 2011, akt. Buğday, 2015). Tüketim toplumunu eğiterek bilinçli tüketici olma yönünde adımlar atılması gerekmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk bir sözünde “Küçük hanımlar, küçük beyler! Sizler, hepimiz geleceğin bir gülü ve ikbal ışığıdır. Memleketi asıl ışığa boğacak olan sizsiniz. Kendinizin ne kadar önemli, değerli olduğunuzu düşünerek ona göre çalışınız. Sizlerden çok şey bekliyoruz.” diyerek çocukların gelecek için bir umut olduğuna değinmiştir. Geleceğimizin umudu olan çocukları eğitirken tüketici çevre bilincinde olmayı onlara aşılırsak iyi bir yarın elde edebiliriz. Bilinçli tüketici olmayı çocuklara öğretirken yakından uzağa ilkesi de göz önünde bulundurularak içinde bulunduğu ortamı (etrafında bulunan her şey, odası, evi, ailesi vb.) temiz tutması ve güzelleştirmesinin kendi sorumluluğu olduğu anlatılmalıdır. Ayrıca bireyler, gelişen teknoloji ile birlikte artan üretim sayesinde pek çok benzer ürün ve farklı fiyatlarla karşılaşmaktadır. Bu yüzden tüketicilerin alışveriş öncesinde, alışveriş sırasında ve alışveriş sonrasındaki aşamalarda bilinçlenmesi, tüketici haklarını bilip koruması gerektiği

tüketici çevre eğitiminde kazandırılması gereken davranışlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.5 İlköğretim programlarında yer alan tüketici çevre eğitimine ilişkin kazanımlar

Toplumdaki bireyler, tüketici eğitimini farklı biçimlerde ifade etmektedirler. Bir eğitimci bakımından, erken yaşlardan itibaren tüketicilerin tecrübe ve bilgilerinin geliştiği pazar ortamında etkili bir rol kazandırmaya çalışan bir eğitimidir (Hayta, 2006). Okullarda tüketici eğitimini vereceğimiz kitlenin yaşlarına uygun gelişim aşamaları dikkate alınmalı, hazırlanan kazanımların çocuklar açısından kavranabilir ve uygulanabilir olmasına dikkat edilerek programlanmalıdır. Ülkemizde, 2013 yılında 6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 59. maddesinde tüketici eğitimi konusunda örgün ve yaygın eğitim kurumlarının ders programlarına, Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli ilaveler yapılabileceği belirtilmiştir. Ayrıca radyo ve televizyon kuruluşlarının saat 08.00-22.00 arasında, ayda on beş dakikadan az olmamak üzere tüketicileri bilinçlendirilmek amacıyla yayın yapma zorunluluğu olduğu aynı madde ile belirtilmiştir. Tüm bunlar tüketici eğitiminin günümüz dünyasının önemli bir unsuru haline geldiğini göstermektedir (Resmi Gazete, 2013).

Tüketici olarak haklarını, sorumluluklarını bilen ve uygulayan bir çocuğun ailesine, çevresine, topluma ve ülkesine pek çok yararı olacaktır. Talim ve Terbiye Kurulunun hazırlamış olduğu öğretim programı kapsamında ders kitaplarında yer alan tüketici çevre bilinci davranışlarını kazandırmaya ilişkin mevcut hedefler bulunmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından 2018 yılında yenilenen öğretim programlarına göre tüketici çevre eğitimine yönelik kazanımlar, ilköğretim 1, 2, 3 ve 4. sınıf düzeylerine ve farklı dersler bakımından şu başlıklar altında verilmektedir (MEB, 2018):

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Tüketici Çevre Bilincine Yönelik Kazanımları (1. 2. 3.sınıflar):

- Evdeki kaynakları en verimli şekilde bilinçli olarak kullanması,
- Elektrik, su ve kişisel temizlik malzemelerinin kullanımında tutumlu olması,
- İstek ve ihtiyaçları arasındaki farkı ayırt edip öncelik sırasına göre listeleyebilmesi,
- Plastik, kâğıt, pil, bitkisel yağ ve cam gibi maddelerin geri dönüşeceğini ayırt edebilmesi,
- Okul eşyalarını özenle kullanması,

- Okulun su, elektrik ve temizlik malzemeleri gibi kaynaklarını kullanırken tasarruflu olması,
- Okulda harçlıklarını ihtiyaçları doğrultusunda harcaması,
- Evde tasarruflu kullandığı her kaynağın aile bütçesine katkı sağladığının bilincinde olması,
- Yaşanılabilir bir çevre için doğal kaynakların temizliğine dikkat eden, koruyan ve ağaç dikilmesinin önemini kavrayan,
- Geri dönüşüm ile sürdürülebilir tüketici davranışları sergileyen öğrenciler yetiştirmek amaçlanmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Tüketici Çevre Bilincine Yönelik Kazanımlar (4. Sınıf):

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” adlı öğrenme alanında öğrencilerin sorumluluklarını öğrenmesi ve bilinçli tüketici davranışları göstermesi temel alınmaktadır. İstek ve ihtiyaçları ayırt edebilen, enerji kaynaklarının sınırlılığını bilip israf etmeden bilinçli olarak kullanan bireyler amaçlanmıştır. Ayrıca öğrenciden yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemleyip tanınması ve kendine ait bir bütçe oluşturması sağlanır.

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı Tüketici Çevre Bilincine Yönelik Kazanımlar (3.ve 4. Sınıf):

3. sınıf Fen Bilimleri dersi “Canlılar Dünyasına Yolculuk” adlı öğrenme alanında öğrencilerin, yaşadıkları çevreyi tanıyıp temiz tutmaları onları korumaları ve sevmeleri, kaynak kullanırken tutumlu olup tasarruf bilinci kazanmaları, sorumluluk almaları ve sağlıklı yaşam bilinci kazanmaları amaçlanmaktadır.

4. sınıf Fen Bilimleri dersinin “İnsan ve Çevre” adlı ünitesinde öğrencilerin yaşam için gerekli kaynakları ve bu kaynakların tutumlu kullanımına yönelik bilgi ve becerileri kazanmaları hedeflenmiştir. Su, besin, elektrik gibi kaynakların tasarruflu kullanılması, yeniden kullanım ve geri dönüşümün önemi vurgulanmıştır.

Matematik Dersi Öğretim Programı Tüketici Çevre Bilincine Yönelik Kazanımları (1. 2. 3.sınıflar):

Günümüzde artan nüfusla beraber kaynakların etkili bir şekilde kullanılması büyük önem arz etmektedir. Nitekim matematik dersindeki “Paraları tanır”, “Paralar ile ilgili problemleri çözer” ve “Standart ve standart olmayan sıvı ölçme birimleriyle ölçüm yapar, problem çözer” gibi kazanımlar tasarruflu olma çerçevesinde ele alınabilir.

Türkçe dersinde yine diğer derslerde olduğu gibi üretim, tüketim, verimlilik ve tasarruf üzerine konular yer almakta öğrencilerin tüketim hakkında bilinçlenmesi sağlanmaktadır.

Görsel Sanatlar Dersi ise geri dönüşüm, çevrenin korunması ve çevre bilincinin (resim, afiş, poster vb.) geliştirilmesi, israf konularında farkındalık oluşturulabilecek bir derstir.

Bir diğer tüketici eğitime yönelik ders ilköğretimin 4. Sınıfında yer alan İnsan Hakları ve Demokrasi Dersidir. İnsan olmaktan kaynaklanan hakların vurgulanıp, bireylerin kendine, ailesine, arkadaşlarına, diğer insanlara, doğaya, çevreye, hayvanlara ve insanlığın ortak mirasına karşı sorumluluklara yer vermesi bakımından öğrenciler için önem arz etmekte bilinçlenmelerini sağlamaktadır.

2.2. Düşünme

Günümüze kadar düşünme sözcüğü ile ilgili pek çok tanım yapılmıştır. Literatüre bakıldığında; Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre, düşünmek üzere yapılan eylem, tefekkür, usun duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan farklı olarak kendine has vaziyeti. Ayırma, birleştirme, mukayese yapma, bağlantıları ve biçimleri kavramak olarak tanımlanır.

Düşünme, yeni bilgiye ulaşabilmek için beyni kullanarak fikir oluşturma sürecidir. Düşünme zihinsel bir fonksiyondur. Öğretmenler, öğrencilerini çok yönlü geliştirmek istiyorsa öğretmenlerin eğitim ortamlarında uygulaması gereken belli başlı etkinlikler vardır; öğrenci derste aktif olmalı, özgür bir sınıf ortamı oluşturmalı, öğrencilerin gözlem, yorum yapma, analiz etme ve özetleme becerilerini geliştirmeyi hedef olarak belirlemelidir. Sınıf içi etkinliklerinin yansıtıcı ve eleştirel düşünmeyi ön plana çıkarmalıdır. Çünkü bu düşünme türleri öğrenciyi üst düzey düşünmeye yönlendirir(Yıldırım, 2019).

John Dewey, bilimsel düşünmenin aşamalarını sıralar ve düşünmenin hissedilen bir güçlkle başladığını söyler. Aristo'ya göre aklın bağımsız ve kendine has bir hareketi olan düşünme, mukayese etme, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama becerisidir

Nickerson'a göre "Düşünme, yaşanan vaziyeti idrak etmek amacıyla etkin, amaca yönelik ve planlı olarak yürütülen zihinsel işlem ve süreçlerdir. " Bu süreçte genellikle analiz, sentez, karşılaştırma, genelleme, soyutlama yapılmaktadır. Bu işlemler sonucu ortaya çıkan zihinsel ürünlere de "düşünce" denilmektedir (Güneş, 2012). Özden'e göre düşünme; bilgiyi kendine özgü bir şekilde gözlem, deneyim, sezgi, akıl yürütme gibi yollarla kazanma sürecidir. Semerci ise, akıl süzgecinden geçirme, göz önünde bulundurup, amaca ulaşmak için mukayese etme, ön bilgiden yararlanma gibi akla uygun olarak değerlendirip ayrıntılı incelemek olarak açıklamıştır. Akpınar'da, düşünmeyi konu fark etmeksizin sorunları ortadan kaldırma etkinliği olarak görmektedir. Yeni bilgilere ulaşabilmek için zihin yorup düşünce üretme sürecine düşünme denir. Düşünmenin birçok tanımı bulunsa da hepsinin ortak noktası zihinsel bir fonksiyonu olduğudur (Yıldırım, 2019).

Değişimin kaçınılmaz olduğu ve ileriye doğru giden dünya standartları içinde eğitimde bu süreçlerden etkilenmiş değişmeye ve gelişmeye yüz tutmuştur. Hızla ilerleyen zaman içerisinde eski bilgiler kifayetsiz kalmaktadır. Bu yüzden şu an ki eğitim sistemi çıktılarını; ezbere dayalı değil de bilgiyi aktif şekilde alan, sürekli sorgulayan, katılımcı, bilgiye ulaşmaya çabalayan, eleştirel yaklaşan, araştırmacı, karşılaştığı problemlere çözümler üreten ayrıca hedefleri olup bunlara ulaşmaya çalışan bireyler olarak yetiştirmek gereklidir (Kozikoğlu ve Gönülal, 2020). Günümüzdeki eğitimin en önemli unsurlarından biri düşünmenin etkisini bireylere öğretebilmektir. Bilgiyi tamamen ezberleyen kişiler yerine; bilgiyi sorgulayabilen, düşünebilen, yeni bilgiler üretebilen kişiler yetiştirilmelidir.

Eğitim sürecine giren bireylerde istenilen yönde davranış değişikliğinin gerçekleşmesi beklenir. Uygun eğitim faaliyetleri ile ülkeler, düşünen ve üreten, sorumluluk sahibi, girişken, bağımsız düşünebilen kişiler yetiştirebileceklerdir. Eğitim faaliyetleri düşünme süreçleri, özellikleri ve stilleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Öğretmenler eğitim yaptıkları ortama yansıtılabilmek için gelişmeleri takip edip kullanmaları gerekmektedir. Düşünme becerilerine sahip bireyler yetiştirebilmek için bu beceriye sahip öğretmenlere ihtiyaç duyulmaktadır. Düşünme becerilerini doğru bir şekilde kullanan öğretmen, öğrencilerine bu beceriyi kazanma, kullanabilme, karşılaştıkları problemleri çözebilme, hür düşünebilen kişiler olmaları için örnek teşkil edecektir (Üstün, 2011). Öğretmenler zihinsel süreçleri zenginleştirecek aktivite ve etkinlikler ile öğrencilerinin sınıf içinde aktif katılım sağlanarak yeni fikirler ve düşünceler üretmesini sağlayabilir. Öğrencilerdeki yorum yapma, gözlem yapabilme, analiz etme, özetleme gibi becerilerinin kazandırılması üst düzey düşünme becerilerinden olan

analiz, sentez, değerlendirme becerilerinin gelişimini sağlar, öğrenciler zihin dünyaları genişleyeceği için böylelikle karşılaştıkları problemler karşısında daha kolay çözüm yolları bulabileceklerdir (Yıldırım, 2019). Eğitim ortamlarının baş faktörlerinden olan öğretmenlerin de bu üst düzey becerilere sahip olmaları gerekir. Bu becerilere sahip olan öğretmenler, yetiştirecekleri öğrencilerin zihinsel düşünme becerilerine katkı sağlayarak onları hayatta karşılaşılabileceği sorunlara farklı bakış açılarıyla çözüm yolları bulacaktır. Öğrenciler sorunlara farklı çözüm yolları üretirken düşünme becerilerinden yansıtıcı düşünmeyi ana merkeze alır (Güvenç, 2012).

Yansıtıcı düşünme diğer düşünme becerilerinden olan eleştirel düşünme, problem çözme, üstbilişsel düşünme ve yaratıcı düşünme becerilerini de içine alan daha detaylı bir düşünme becerisidir. Birey, yansıtıcı düşünme aşamasındayken problemin farkına varması eleştirel düşünme becerisi sayesinde. Sonrasında farkına vardığı problemi sonuçlandırabilmesi için problem çözme basamaklarını kullanır. Eleştirel düşünme ve problem çözme aşamasında düşünme ve öğrenmenin farkına üst bilişsel düşünme becerilerini kullanır. Tüm aşamaların sonuçlarında ise yaratıcı fikirler ortaya çıkabilir (Tican, 2013).

Doğru düşünmenin öğrencilerde oluşması problem çözmeye, günlük yaşam becerilerinde, ders başarılarında olumlu yönde gelişme sağlayacaktır. Bu becerilerin öğrencilere aktarılabilmesi için en önemli öge öğretmenlerdir. Öğretmenlerin bu becerileri aktif olarak kullanmaları öğrencilerin bu becerileri kazanmaları için gereklidir (Duban ve Yanpar Yelken, 2010).

2.2.1. Eleştirel düşünme

Eleştirel düşünme, bir biriyle ilişkili beceri ve tutumlardan oluşan karmaşık bir üst düzey düşünme sürecidir (Varol Şanlı, 2016). Yansıtıcı düşünme ile eleştirel düşünmenin temel ayrılık noktaları vardır. Eleştirel düşünmenin hedef aldığı temel nokta, bütün bilgilerin, düşüncelerin, gözlemlerin, tartışmaların, olayların, iletişimlerin sistemli bir şekilde sonuçlandırılmasıdır. Diğer yönden yansıtıcı düşünmenin hedef aldığı temel nokta ise, kişinin yaşadıkları sonucunda birikimleri, tecrübeleri üzerinde eleştirel bir yönden düşünerek problemi saptaması ve sonuca ulaştırması ileriye doğru düşüncelerini sil baştan planlamasıdır. Yansıtıcı düşünme ile eleştirel düşünme birbiriyle ilişkilidir ama bazı ayrı noktaları vardır. Bireyin yansıtıcı düşünebilmesi için eleştirel düşünme becerisini kullanması gerekir. Dolayısıyla yansıtıcı düşünme aşamasında eleştirel düşünme becerileri baş faktörlerden biridir (Tican, 2013).

2.2.2. Problem çözüme

Problem çözüme, bir amaca gitme noktasında karşımıza çıkan engelleri ortadan kaldırmadır. Problem çözüme bireylerde kazanılması gereken bir yetenektir. Birden fazla duyuyu, usu, iradeyi, hisleri ve hareketi içerisine alır (Bingham, 2004). Bingham'a (2004) göre, problem çözüme öğrencilerin elde ettiği faydalar vardır. Problem çözüme becerisi öğrencilere şu faydaları sağlamaktadır:

- Karar verme becerisini ilerletir,
- Etkin katılıma yardım eder,
- Geniş alaka ve merak oluşturur, sorun çözüme olayının rutin halini almasına yardımcı olur,
- Gözlem, yorum yapma, raporlama, kıyaslama, bilgileri tanzim etme, analiz etme ve özetleme gibi becerilerin ilerlemesine yardımcı olur,
- Yaratıcı ve eleştirel düşünmeyi geliştirir,
- Demokrasiye uygun tavır ve davranışların gelişmesini sağlar.

Problem çözüme çoğunlukla matematik konularında bulunduğu için matematiksel bir terim olarak düşünülür. Burada önemli olan problem çözüme matematiksel de olsa kişinin günlük yaşamında hayat düzenini değiştiren bir sorunla karşılaşmış sonrasında farklı düşünme çeşitlerini sürecin içine katıp sonuçlandırmasıdır. Bu problemin çözüm aşamasında ise şu sıra takip edilir; problem belirlenmeli, birden fazla çözüm yolları düşünülmeli, problemin çözümüne en uygun yol belirlenmeli, problem çözümlenmeli, sonucun doğruluğu denetlenmeli ve alternatif çözüm yolları düşünülmelidir. Bu aşamaların hepsinde bilişsel süreç aktif olarak kullanılır ve bu da düşünme becerilerini geliştirir (Ersözlü, 2008).

Öğrenciler, bir sorun ile karşılaştıklarına yararlanacağı düşünme yolu problem çözümedir (Yorulmaz, 2006). Dewey'in (1910) tanımladığı şekliyle düşünme, problem çözüme dayalı bir eğitimsel araştırma yöntemidir. Temel düşünce, bireyin yüz yüze geldiği ve bilimsel yöntem doğrultusunda çözdüğü problemleri kapsar. Dewey'in problem çözüme yöntemi veya bütünsel düşünme becerisi beş adımda gerçekleşir;

- Problematik durum,
- Problemi tanımlamak,
- Problemi aydınlatmak,
- Kesin olmayan hipotezler kurmak,

- Seçilen bir hipotezin denenerek test edilmesidir.

Problem çözmeye dayalı öğrenmenin temeli yaparak yaşayarak öğrenmedir. Eğer öğrenciler depolamakta oldukları bilgilerle düşünmeyi öğrenemezlerse, gerçek anlamda o bilgiye sahip değildirler (Saban, 2009).

Problem çözmeye dayalı öğrenmenin faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Öğrencilerin motivasyonlarını artırır.
- Öğrencilerin öğrenmelerini gerçek hayatla ilişkilendirir.
- Öğrencilerin yüksek veya ileri düzeyde düşüncelerini destekler.
- Öğrencilerin öğrenme sürecinde samimi olmalarını sağlar.
- Öğrencileri öğrenmeye teşvik eder.
- Öğrenciler arasındaki birlikteliği kuvvetlendirir (Saban, 2002).

Geleneksel sınıf yöntemi, problem çözme için yetersizdir. Problem çözmeden faydalanmak için demokratik sınıf yönetimine geçmek önem arz etmektedir. Bu yöntem sayesinde öğrenci kendini ifade etmekte zorlanmaz ve problem çözmenin her basamağında aktif bir şekilde görev alır. Hatta üst düzey problem çözme yeteneğine sahip olan öğrenciler kendi problemini kendisi oluşturup, çözüm sağlarlar. Edindiği bu yetenek sadece okulda işine yaramayacak olup hayatı boyunca kullanacağı bir yetenektir (Yorulmaz, 2006).

Problem çözmeye dayalı öğrenme etkinliklerinin tasarlanması ve uygulanmasında başarılı olmak için öğretmenlerin bir dizi şartları yerine getirmesi gerekmektedir (Saban, 2009)' a göre bunlar;

- Öğrenci problemle karşı karşıya bırakılmalıdır,
- Öğrenciler süreçte aktif öğretmen ise öğrenmeyi yönlendiren “bilişsel rehber” rolündedir,
- Öğrenci kendi bilgilerini kendisi inşa eder ve sınıfta paylaşır,
- Disiplinler arası bir yaklaşım ile planlanır ve uygulanır,
- Değerlendirme problem durumuyla ilgilidir.

2.2.3 Yaratıcı düşünme

Yaratıcı düşünme yeteneği kişinin hayatında önemli bir yere sahiptir. Yaratıcı düşünme geliştirilebilir. Bu geliştirme sadece eğitim yoluyla mümkündür. Ülkenin

gelişmesinde ve kalkınmasında en önemli rol ülkenin fikir üreten bireylerindedir. Daha kaliteli bir hayat için öğretmenlerin öğrencileri tekdüze bir eğitimden kaçınıp onları düşünmeye teşvik etmesi gerekir.

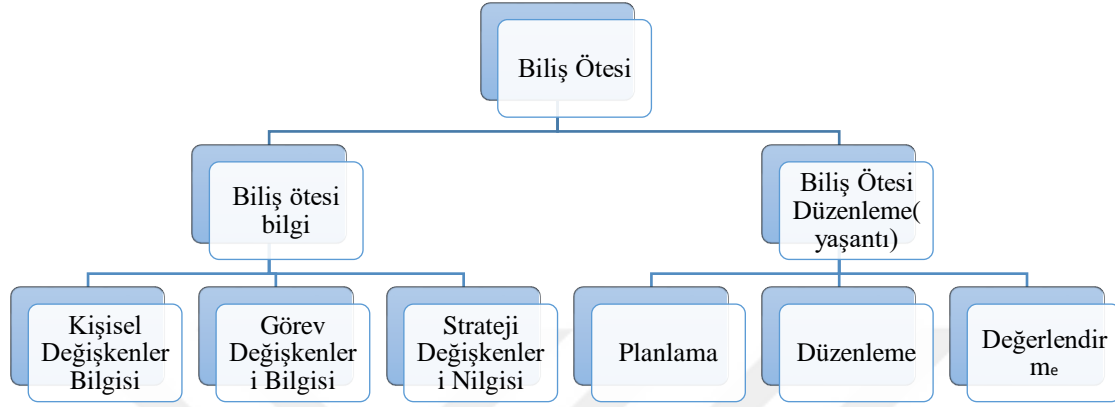
Yaratıcı düşünme, keşifçi, yeniliklere açık olan, problemlere güncel ve başka açıdan çözümler geliştiren, kendine özgü fikirlerin meydana çıkmasını sağlayan düşünme türüdür. Kısaca tanımlarsak kalıpların dışında, kendine has düşünmedir. Yaratıcı düşünme, bizi yenilikçi fikirler ve farklı çözüm yolları geliştirmeye, doğru cevabı tek bir yolda değil farklı yollardan gelebileceğini düşünmemizi sağlar. Yeni fikirlerin oluşturulmasında dört temel basamak vardır. Bunlar; hazırlık, kuluçka, aydınlanma ve değerlendirme. Bunlardan hazırlık ve kuluçka oluşum aşaması aydınlandırma ve değerlendirme ise uygulama aşamasıdır. Oluşum aşamasında yeni düşünceler meydana gelir ve düzenlenir. Bu duruma yaratıcı düşünme denilmektedir. Uygulama aşamasında düşünceler süzgeçten geçirilir ve işleme konur. Bu duruma da eleştirel düşünme denilmektedir (Güneş, 2012).

Kişinin kendini nasıl gördüğü, kendine olan özgüveni, olaya tek bir yönden bakması, alışkanlıklarının dışına çıkamama, söylediği düşüncelerle komik duruma düşme hissi gibi faktörler yaratıcı düşünmenin önüne geçen sert kayalardır. Bu sert kayaları yok etmek için eğitimin baş faktörü olan okullara büyük iş düşmektedir. Bunlara örnek vermek istersek bilgiyi özgün bir şekilde kullanma, fikirleri tüm açılarından değerlendirme, öğrencinin ufkunu açma ve kendine özgüven kazandırılmalıdır. Burada görev öğretmenler ve ailelere düşmektedir. Öğrencilerini sürekli motive etmeli ve desteklemelidir (Ersözlü 2008). Eğitim sayesinde diğer düşünceler geliştiği gibi yaratıcı düşünme farklı yöntemlerle geliştirilebilir. Eğitim faktöründeki en önemli öğelerden biri ailedir. Çünkü eğitim aileden başlayıp okulun sadece yol gösterdiği bir süreçtir. Yaratıcı düşünmenin gelişmesi için ailenin ve okulun süreci yakından takip etmesi gerekebilir. Süreçteki hedef öğrencin içindeki yaratıcılık becerisini ortaya çıkarabilmelidir.

2.2.4 Bilişüstü düşünme

Bilişüstü düşünme ile ilgili literatürde birçok tanım yapılmıştır. Ünver'in tanımına göre, kişinin kendi düşünme sürecinin ve kendi öğrenmelerinin nasıl gerçekleştiğini zihninden geçirebilmesi ve yansıtıcı, yaratıcı, eleştirel düşünmenin üst seviyesi olarak görmüştür (Ünver,2003). Kontrol ve bilgi olmak üzere bilişüstü düşünmeyi ikiye ayırabiliriz. Kontrol, bireyin biliş sürecini, aşamalarını nasıl kontrol altına aldığı hakkındaki bilgiler olup; bilgi ise bireyin biliş sürecinin, aşamalarının nasıl gerçekleştiği hakkında bilgiler verir. Flavell (1979)

biliş ötesinin, biliş ötesi bilgi (metacognitive knowledge) ve biliş ötesi yaşantı (metacognitive experience) ya da biliş ötesi düzenleme olarak ikiye ayırmaktadır (Ersözlü, 2008).

Şekil 1. Biliş Ötesi Faaliyet Alanlar

Biliş ötesi bilgi, bilişsel süreçlerle alakalı bilgi edinmeye yardımcı olur. Bilişsel süreçleri kontrol edebilmek için elde edilen bilgi kullanılır. Flavell bu süreci yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi üç başlıkta incelemiştir. Bu başlıklar; kişi değişkenleri bilgisi, görev değişkenleri bilgisi ve strateji değişkenleri bilgisidir. Bireyin kendi öğrenme sorumluluğunu tamamıyla kendisinin üstlendiği bilgisi kişi değişkenleri bilgisidir. Görev değişkenleri bilgisi, bireyin yapacağı göreve hazır olması için görevde kullanacağı ihtiyaçların bilgisidir. Strateji değişkenleri bilgisi ise, bireyin içinde bulunduğu olaya en doğru stratejiyi planlayarak kullanmasına ilişkin bilgisidir.

Biliş ötesi yaşantı ise; bireyin hayat boyu edindiği bilgileri, bilişini düzenlemede nasıl kullandığıyla alakalıdır. Biliş ötesi yaşantıda bireyin bilişini denetleyebilmesi ve bu denetleme sürecini tesirli bir şekilde yaşamına uygulamasıdır. Bu denetleme sürecinde birey her şeyden sorumludur, kontrol tamamen kendindedir. Biliş ötesi düzenleme şekilde görüldüğü gibi üç ana başlıkta inceleyebiliriz bunlar; planlama, düzenleme ve değerlendirmedir. Planlamada kişi, öğrenmeyi istediği bilgiyi ulaşmasına yardım edecek yöntemleri saptar. Düzenlemede kişi, kullandığı yöntemler sırasında nasıl bir yol çizdiğini izler. Değerlendirmede ise kişi, öğrenmelerini sorgular ve izleme sonucu edindiği bilgileri değerlendirir (Ersözlü, 2008).

2.2.5 Yansıtıcı düşünme

Yaşamımızın her anında bazı kararlar almamız gerekiyor. Bu verdiğimiz kararlar iyi veya kötü olabiliyor, kazanç ya da kayıplara dönüşebiliyor. Aynı zamanda yaşamımızda önemli değişimlere yol açabilme yetkilerine sahiptirler. Bu sebeple neyi nasıl düşündüğümüz önemli hale gelmiştir. Düşünme kavramına ilişkin bugüne kadar yapılan birçok araştırmada tanımlar yapılmıştır. Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğüne göre, bir konudaki bilgileri karşılaştırmak, aralarındaki bağlantıları ayırmak birleştirmek olarak düşünme tanımlanmıştır (TDK, 2019). Güneş (2012)'e göre düşünme ve sorgulama ise; insanların zihnini aktifleştirip, problem çözme, karar verme ve kavramlaştırma gibi becerilerini ilerletir aynı zamanda bilginin zihinde daha iyi işlenmesini ve yapılandırılmasını geliştirir. Bu durumda öğrenmeyi öğrenme, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme gibi üst düzey becerileri daha hızlı geliştirilmektedir. Eğitimin amaçlarından biri de öğrencilerin bu üst düzey düşünme becerilerini geliştirmektir.

Bireylerin düşünme süreçlerinde kullandıkları becerilerden biri yansıtıcı düşünmedir. Buna göre yansıtıcı düşünme, bireyin öncelikle kendisini ve çevresindeki durumları keşfederek, sorgulayarak farklı çözüm yolları içinden en iyisini bulup ileriki hayatını ilgilendiren plan yapması ve sorgulamasıdır (Erol, 2019). İnsanların bilgi ve inançları dikkate alarak biçimlendirdiği yeni düşüncelerini mantıklı ve anlamlı bir şekilde sıraladığı zihinsel süreç olarak da yansıtıcı düşünme tanımlanır. İnsan bu süreçte bilgiyi toplar ve düşüncelerini topladığı bu bilgilere göre gelişmesini sağlar bu şekilde düşünceleri mantığa uygun olarak ilerler. Bu süreç sonunda kişi davranışlarını ve düşüncelerini yeniden oluşturabilir (Çınar, 2016).

John Dewey'e göre üst düzey düşünme becerilerinden olan yansıtıcı düşünme bir derste öğrenilenlerin başka bir derse veya okulda öğrenilenlerin günlük hayata aktarılması yani öğrenilenlerin başka alanlara transfer edilebilmesi olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler okulda kendi yaşantılarından veya başkalarının yaşantılarından dersler çıkarır. Bunları ilerleyen yaşantılarına aktarabilirler yani geçmişten ders çıkartıp aynı hatayı tekrarlamazlar (Güneş, 2012). Yansıtıcı düşünme, bireylerin öğrenme ve öğretme süreçlerindeki olumlu ve olumsuz durumları ortaya çıkarıp problemleri gidermeyi sağlayan düşünme sürecidir (Ünver, 2003).

Başka bir tanımda yansıtıcı düşünme; kişisel gelişimde, eğitim programlarında ve eğitim ortamlarında süreci gözden geçirme, sorgulayabilme, alternatif yollar bulabilme ve

tekrar dönüp geliştirebilme çalışmalarına olanak vermesi açısından önemlidir (Üstün, 2011). Yansıtıcı düşünme bireylerin kendi öğrenme ve öğretmeleri esnasında düşünceleri, değerlendirme yapmaları ve bu yolla karşılaştıkları problemleri çözmeleri olarak ifade edilebilir. Geçmiş, günümüz ve gelecekteki davranışları üzerinde detaylarıyla düşünme, öğretme süreçlerine sorgulayıcı bir yaklaşımla bakma, sorunların ortadan kaldırılması için neler yapılabileceğine yönelik karar alma süreçlerinin tümüdür (Özbek, 2014).

Yansıtıcı düşünme, insanların kendilerini ve etrafında gerçekleşen olayları tanıyarak, gelişen olay ya da durumları derinlemesine kadar incelemesi, içinde bulunduğu problemin çözümüne yönelik düşünceleri ifade etme ve eylemde bulunması, gelecekle ilgili plan yapması ve geçmişi sorgulamasıdır. Bu sebeple bilinçli ve istekli olarak sürekli, dikkatli ve aktif bir şekilde düşünmesi gerekir (Erol, 2019). Tunç (2019)'a göre yansıtıcı düşünme, sorunlara etkili çözümler elde etmede ve insanların düşündüklerini gerçekleştirebilmesi açısından önemli bir düşünme şeklidir.

Öğretmen adayları mezun olduktan sonra öğretmenlik yaşamları boyunca ders öncesinde, ders sırasında, ölçme ve değerlendirme gibi pek çok konuda karar vermek zorunda kalacaklar. Bu kararları alırken, öğretim yaparken düşünme becerilerini kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin kullandığı bilişsel stiller ve düşünme becerilerinden biri de yansıtıcı düşünmedir. Kişilerin öğretme öğrenme sürecindeki problemleri ortaya çıkarma, karşılaştığı olumlu olumsuz durumları çözme sürecine yansıtıcı düşünme denir (Ünver, 2003). Yansıtıcı düşünme, bireyin öğrenme ya da öğretme yöntemi ve düzeyine göre pozitif ve negatif durumları ortaya çıkarma biçimi ve problemleri sonuçlandırmadır (Ünver, 2003 akt. Yıldırım, 2019).

Çınar'a göre, hayatımızda sürekli kararlar vermek zorunda kalırız verdiğimiz kararlar o an bize önemsiz gelse bile ileride bize faydalar sağladığı gibi tam tersi zor durumlara da yol açabilir. Bu durum bize karar verme sürecinin ne kadar önemli bir süreç olduğunu hatırlatır. Karar verme sürecinde nasıl düşündüğümüz mühim bir mevzu haline gelmiştir. Bu süreçte yansıtıcı düşünme, karar verme sürecinin baş faktörlerindedir. Yansıtıcı düşünme bireyin yıllar içinde kazandığı bilgi ve görüşlerinin oluşturduğu yeni fikirlerinin sistematik bir biçimde işleyen zihinsel aşamasıdır. Birey bu aşamada bilgi edinir ve fikirlerini edindiği bilgilere göre düzenler akıl süzgecinden geçirip bir sıralama elde eder. Bu aşamalar nihayetinde birey tutumlarını ve fikirlerini tekrardan meydana getirir (Çınar, 2016).

Dewey'e göre, aklımızdaki her şey düşüncedir. Bizi diğer canlılardan ayıran en önemli özelliğimiz nasıl düşündüğümüzdür. Yansıtıcı düşünme ise bir fikri sağlam temeller ile dayanaklandırma sürecidir. Yansıtıcı düşünme, "bir inanış ve varsayılan bilgi biçimini bu inanışı ve bilgiyi destekleyen temeller ve yol açabileceği muhtemel sonuçlar ışığında etkin, sürekli ve dikkatli bir biçimde ele alınmasıdır" diye tanımlar (Dewey, 1910). Yansıtıcı düşünme kavramı dört başlık altında tetkik edilebilir:

- I. Yansıtıcı düşünme bir süreçtir kendinden sonraki ve önceki düşünceleri etkiler. Kendinden öncekinin sonucu kendinden sonrakinin bir basamağıdır.
- II. Düşünme somut olarak duyu organlarımızla algılayamadığımız konular ile sınırlıdır. Düşünmede devamlılık ve belli bir çizgi içinde olması gerekir.
- III. Düşüncenin alt yapısı olan ve olma kapasitesi yüksek veya inanılan bilgiye dayanan inançtır. Düşünce bu inancı kabul edip veya etmeyerek bir sonuca varır.
- IV. İnanma ile nihayetlenen fikirler insanı araştırmaya yönlendirir bu yönlendirme ile inandığı fikre sağlam temeller atmaya çalışır. Bu da yansıtıcı düşüncenin kendisidir.

Dewey'in düşüncelerini özetlemek istersek düşünmenin ana hattında karışıklık, tereddüt ve şüphe vardır. Bir sorunu ortadan kaldırmak için yeterli bilgimiz yoksa önceden edindiğimiz yaşantılarımız sorunu ortadan kaldırmaya yardımcı olabilir. Son olarak yansıtıcı düşünme, bir konuda tetkike devam ederken kalıcı olmayan kararlardır(Dewey, 1910).

Erol'a göre yansıtıcı düşünme, tecrübelerimiz ve içinde bulunduğumuz durum muhakeme edilerek mantıklı ve nokta atışı seçimler yapmak ve ileriki yaşantılara yönelik çözüm meydana getirmektir. Diğer bir tanıma göre; "Yansıtıcı düşünme, bireyin kendisini ve etrafındaki olayları tanıyarak, gelişen olay ya da durumları derinlemesine irdelemesi, içinde bulunduğu durum, olay, problem ya da herhangi bir durum için olası en iyi çözüme yönelik düşünceyi ifade etme ve eylemde bulunması, gelecekle ilgili plan yapması ve geçmişi sorgulamasıdır. Bunun için bilinçli ve istekli olarak sürekli, dikkatli ve aktif bir şekilde düşünmesi gerekir." (Erol, 2019).

Ersözlü' ye göre ise yansıtıcı düşünme, kişinin yaşamının öncesinde sonrasında ve şu anda edindiği deneyimler hakkında tüm boyutlarıyla düşünerek metabilşsel düşünme süreci içinde neler yapabileceğine karar verme sürecidir.

Tablo 1. Yansıtıcı Düşünmenin Anlamları.

Savunucusu	Konu	Süreç
Schön (1983)	Yansıtıcı Düşünme Yaklaşımı	Eylemde yansıtma Problemlili durum Problemi düzenleme/yeniden düzenleme Deneme Sonuç ve uygulamaları gözden geçirme
Pugach ve Johnson(1990)	Akran İşbirliği Sistemi	Soruları açıklayarak yeniden düzenleme, Problemi özetleme, Meydana getirme ve tahmin etme, Yeniden inceleme ve değerlendirme
Gagatsis ve Patronis (1990)	Yansıtıcı Düşünme İlerlemesi	Başlangıç düşünceleri, Konu hakkında yansıtma ve anlamaya çalışma, Keşfetme ve (kısmen) anlama İç gözlem, Tam farkındalık
Eby ve Kujawa (1994)	Yansıtıcı Düşünme Modeli	Gözlem yapma, Yansıtma, Veri toplama, Ahlaki ilkeleri dikkate alma, Bir yargıya varma, Stratejileri dikkate alma, Eylem
Lee (2000)	Yansıtıcı Düşünme Süreci	Problem içeriği/olayı Problemi tanımlama/yeniden düzenleme Muhtemel çözümleri arama Deney Değerlendirme Kabul/red
Rodgers (2002)	Dewey'in Aşamalarının Yeniden Organize Edilmesi	Tecrübenin varlığı Tecrübenin tanımı Tecrübenin analizi Becerili eylem/deneme

Kaynak: Lee, H. J. (2005). Understanding And Assessing Preservice Teachers' Reflective Thinking. Teaching and Teacher Education, 21. s. 701.

Üst düzey düşünme becerilerinden olan yansıtıcı düşünme becerilerine sahip ve karşılaştığı problemleri aşabilen insanların yetiştirilmesinde yansıtıcı öğrenme ve öğretim

önemlidir. Doğru düşünme yollarının kazandırılması, öğrendiği bilgilerin başka alanlara transfer edebilmesi, problemleri çözebilmeleri günlük hayatlarında ve derslerinde öğrencilere başarı sağlayacaktır. Bu becerilerin öğrencilere kazandırılabilmesi için, öncelikli olarak öğretmenlerin düşünme becerilerine sahip olmaları ve bu becerileri sürekli geliştirip kullanabiliyor olmaları gerekmektedir (Duban ve Yanpar Yelken, 2010). Yansıtıcı düşünme becerisine sahip öğretmenlerin hem kendi meslek yaşantılarında hem de sınıftaki etkili öğrenme öğretme ortamlarında sorgulayan, problemleri tespit edebilen ve çözüm üretebilme becerisine sahip olması büyük önem taşır (Üstün 2011).

Kısacası yansıtıcı düşünen birey dikkatli, tutarlı ve alternatifli düşünebilir. Öz eleştiri yapabildiği için içten denetimlidir hatalarını tekrarlamaz. Değişime açık insanlardır, açık fikirlidirler. Hem kendinin hem de başkalarının deneyimlerinden ders çıkarır ve bunu yaşamına aktarır. Ünver (2003)' e göre, Yansıtıcı düşünme becerisine sahip kişilerin özellikleri arasında bireysel öğrenme sorumluluğunu yerine getirebilme, davranışları konusunda kendilerine dönüt ve düzeltme yapabilme, düşüncelerini ve görüşlerini açıkça ifade edebilme olarak sıralanabilir.

2.2.5.1 Yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirme

Yansıtıcı düşünme becerisi geliştirilebilir bir beceridir ancak bu beceriyi geliştirmek zor bir süreçtir. Bu süreçte kişi desteklenmelidir.

Jay (2003)'a göre günlük yazma, ürün dosyası oluşturma, meslektaşlarla karşılıklı konuşma, uygulamayı değerlendirme, akran gözlemi, grup seminerleri, uygulamaların kamera kayıtları, uygulamaların standartlara göre analizi ve öğrenci çalışmaları analizi; ürün dosyası oluşturma veya tartışma grupları oluşturma gibi iyi yapılandırılmış etkinlikler; “Ne iyi gitti?”, “Ne kötü gitti?”, “Faydalı görünen şeylerin hangisi öğretimine daha iyi hizmet eder?”, “Hangisi etmez?”, gibi sorular yansıtıcı düşünmeyi geliştirmeyi hizmet edebilecek etkinliklerdir.

Tunç (2019)'a göre, yansıtıcı düşünmeyi kazandırmada kullanılan bazı metotlar şunlardır; profesyonel koçluk, meslektaş gözlemi, mentorlük, video kaydı, profesyonel kişilik testi, görüşme-mülakat, formal kurs ve hizmet içi eğitim programları, vaka incelemesi, rol model, otobiyografiler, yazma ve not alma, yansıtma günlüğü, mikroöğretim, izlenme (shadowing), öğrenci öğrenme günlükleri, doküman içerik analizi, portfolyo, öğrenme denetimleri, kritik deneyim, ses kaydı, kişisel gelişim planlaması, metafor, portreleme,

rüyalar, güçlü ve zayıf yönlerin analizi, prova yapma. Bu kadar çok farklı metodun olması yansıtıcı düşünmenin durağan bir düşünce olmadığının kanıtıdır.

Güvenç (2012)'e göre yansıtıcı düşünmeyi geliştirmek için, öğrenme legoları, soru sorma, anlaşılabilir öğrenme, kendini değerlendirme, kavram haritaları ve kendine soru sorma ile yansıtıcı düşünme becerisi geliştirebilir. Bunları yapan çocuklarda hayatı boyunca önceden akıl yürütebilir ve dikkatli adımlar atacak beceriye sahip olur.

2.2.5.2 Yansıtıcı düşünme ve öğretmen

Gelişimin olduğu her yerde değişim meydana gelir nitekim eğitim sistemlerinde de değişim yaşanmıştır. Geçmişteki bilgiler ile yeni çağa uyum sağlamak yetersizdir. Bu çağdaki eğitim sistemine ezberci kişilerden ziyade, aktif katılımcı, bilgiye kendi ulaşan, daima sorgulayan, eleştiren, araştıran, problemi fark edip çözüm yolları arayan, probleme yaşantıları ve deneyimleriyle çözümler bulan, kendine uygun hedefler belirleyen ve bu hedeflere nasıl ulaşabileceğinin farkında olan bireyler yetiştirmek gereklidir. Bu özelliklere donanımlı öğrenciler yetiştirebilmek bu özellikleri verecek öğretmenler sayesinde olacaktır. Bu yüzden öğretmen ve öğretmen adayları bu becerilere sahip olmalıdır. Yansıtıcı düşünme, kişilerdeki olması gereken bu özellikleri ön plana çıkarmaktadır (Kozikoğlu ve Gönülal, 2020).

Yansıtıcı öğretmen eğitiminin temel amacı, öğretmenlerin belirli öğretim yöntemlerini kullanma nedenlerine, öğrencilerini olumlu yönde gelişmeleri için düşünmelerini sağlamaktır (Rodgers, 2002 akt. Lee, 2005)

Gelecek nesilleri yetiştirecek olan öğretmen adayları, düşünerek hareket etmeli, kendilerini güdüleyebilmeli, farklı fikirlere açık olmalı, bağımsız düşünebilmeli, amaçlı düşünmeli, değişime açık olup sorumluluk sahibi olmalıdır. Bu özelliklere sağlayan kendilerini her yönden geliştiren öğretmenler, öğrencilerini aktif olarak kullanabilme ve öğrencilerini her yönden gelişmeleri noktasında uzman olarak nitelendirilirler (Tekkol, 2018).

Yansıtıcı öğretmenlerin ya da öğretmen adaylarının sadece ders esnasında yaptıkları bir süreç olmayıp öğretimin her aşamasında vardır ve öğretmenler karar aşamasında çok farklı kararlar verip düşüncelerinin farklı farklı olduğu gözlemlenir. Bu farklılıklar eğitimi zenginleştirdiğinden sahip oldukları düşünme stilleri ve eğilimleri hakkında bilgi sahibi olmaları eğitimin kalitesini etkiler. Hem kendi düşünme stilleri hem öğrencilerinininki hakkında bilgisi olan öğretmen ve öğretmen adayları dersi farklı etkinliklerle planlayabilirler (Çınar 2016).

Varol Şanlı (2016)'ya göre, yansıtıcı düşünme öğrencinin kendi yaşantısına hedefler eklemesine öğrenciye öğrenme sürecinde kendi kararlarını alma güvenini geliştirir. Bu duyuların gelişmesi için öğretmenin; kavram haritaları, soru sorma, kendine soru sorma, kendini değerlendirme, anlaşmalı öğrenme, öğrenme günlükleri yaklaşımlarından birden fazlasını öğretme sürecinde kullanılmalıdır.

Taşpınar (2019)'a göre yansıtıcı düşünmeyi ilke edinen bir eğitici, eğitimin sürekli olduğu ilkesiyle dünyadaki yeniliklere açık olmalıdır. Böylelikle yansıtıcı düşünen bireyler yetiştirebilir. Eğiticinin yansıtıcı düşünmesinde işine yarayabileceği bazı aktiviteler: günlük yazma, gözlem ve seminer çalışmalarına katılma, gelişim dosyası hazırlama, mikro öğretim, amaçlı tartışmalardır.

Temel (2017)'e göre, yansıtıcı düşünme diğer düşünme becerilerinin merkezinde yer alarak diğer düşünme becerilerini de kapsar. Bu becerilerin gelişmesi için öğretmenlerin eğitimleri sırasında şu etkinlikleri merkeze almaları gerekir: Yansıtıcı günlük tutma, soru sormak, anlaşmalı öğrenme, kavram haritaları oluşturma, kendini sorgulama, kendini değerlendirmedir.

Yansıtıcı düşünen bir öğretmen gelişime açıktır. Öğrencileriyle sürekli olarak fikir alışverişi yaparak hem kendini hem de öğrencilerini geliştirebilir. Bu fikir alışverişini sağlamak için öğrencilerine birçok fırsat verir, bu fırsatlar karşılıklı eleştiri çerçevesinde eleştirilerden kendine pay çıkararak kendini yeniler. Kendini motive etmek için yöntemlerini meslektaşlarıyla paylaşır (Güvenç, 2012). Yansıtıcı düşünen öğretmenler, eğitimde önderdir, ışıktır. Bu öğretmenler, öğrencilerinin ulaşmak istedikleri hedef için her zaman öğrencisinin yanındadır, süreç içerisinde öğretmenler bilgi vermektense ziyade öğrencilere bilgiye ulaşma yollarını gösterir ve onlara her türlü destek ve imkanı sağlarlar (Ersöz, 2008).

2.2.5.3 Yansıtıcı düşünme ve diğer düşünme becerileri arasındaki ilişki

Yansıtıcı düşünme diğer düşünme becerilerinden bağımsız değildir. Yansıtıcı düşünme, problem çözme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, biliş ötesi düşünme gibi düşünme becerilerini de geliştirir. Nitekim Temel (2017)'e göre de düşünme türleri birbirleriyle ilişkilidir. Düşünme türlerinden; yansıtıcı düşünme, eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözmeyi ve üst bilişsel düşünme türlerinden hepsini üst düzey düşünme becerisi sınıfına koyabiliriz. Bloom'un taksonomisini incelersek ilk aşama olan bilgiyi fark etme yaratıcı düşünme ile sağlanır. Bilgi ve kavrama aşaması problem çözme ve bilişsel

düşünme sayesinde gerçekleştirilir. Analiz, sentez aşaması eleştirel düşünme sayesinde gerçekleştirilir. Değerlendirme aşaması ise en ayrıntılı düşünme çeşidi olan yansıtıcı düşünme ile gerçekleştirilir.

Yansıtıcı düşünme, düzenli bir problem çözme yöntemidir. Bunun nedeni ise düşünmenin alt yapısında karşılaşılan problemleri araştırma ve çözme ve sonuçlandırma isteği vardır. Yansıtıcı düşünen birey, problem çözmenin basamaklarını takip ederek problemi nihayetlendirmeye çalışır (Çınar, 2016).

Her öğretilerde olması gereken eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerilerinin öğretmen yetiştirme programlarında bulunması çok önemlidir. Mesleğe başlamamış olan öğretmen adaylarının eleştirel düşünme ve yansıtıcı düşünme seviyelerinin tespit edilmesi öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarının, eğitim programları için önem arz eder (Göçük, 2018).

Yansıtıcı düşünme, karar verme süreçlerinde kullanılan düşünme becerilerinden sadece biridir. Yansıtıcı düşünme dışında birden çok düşünme becerisi kullanılır. Bu düşünme becerileri eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, biliş ötesi düşünme karar verme sürecinde yansıtıcı düşünmenin yardımcı elemanlarıdır.

2.3 Tüketici Çevre Bilinci Konusunda Yapılan Çalışmalar

Hansen ve Schrader (1997) tarafından yapılan çalışmada, sürdürülebilir toplum için modern tüketim modeli geliştirilmiştir. Bu modele göre, tüketiciler ihtiyaçlarını karşılarken ve doğal, sosyal, ekonomik kaynakları kullanırken diğer insanları ve gelecekteki bireyleri düşünmeleri gerekir. Buna göre tüketiciler, genel tüketim miktarını azaltmalı çevreye karşı daha hassas tüketim alışkanlıkları geliştirmelidirler. Yalnızca bireysel menfaati düşünmenin etik olmayacağını öne sürmekte toplumsal menfaat üzerinde durmaktadır. Duyarlı tüketiciler, tüketici politika yapımcıları ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgilenen kurumlar için bu model rehber görevindedir.

Çabuk ve Karacaoğlu (2003) tarafından yapılan çalışmaya göre, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin çevre duyarlılığı ve örgün eğitim kurumlarında aldıkları çevre eğitiminin yeterliliğine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla çevre duyarlılıkları daha yüksek, Halk Eğitimi, Eğitim Programları ve Öğretim, Okulöncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği Programı öğrencilerinin diğer programlarda öğrenim gören öğrencilere göre çevre duyarlılığı daha yüksek bulunmuştur. Öğrencilerin çoğunluğunda hava,

su, toprak kirlenmesi ve ekolojik denge konusunda bilinçlenmeleri için yeterli eğitim almadıklarını ifade ettikleri görülmüştür.

Erten (2003) tarafından yapılan araştırmaya göre, 5. sınıf öğrencilerine çöplerin azaltılması bilincinin nasıl kazandırılacağı konusunda bir ders planı oluşturmak aynı zamanda öğrencilerin çöplerin azaltılması konusundaki bilgilerinin, tutumlarının ve davranışlarının belirlenmesi, bunlar arasında tutarlı bir ilişkinin olup olmadığı bu araştırmanın amacıdır. Çalışmanın sonucuna göre, geliştirilen ders planı çevre hakkındaki öğrencilerde oluşan olumsuz tutumları olumluya çevirmiştir. Çevre bilinci kalıcı olarak artmış çevre konusunda bilgi, tutum ve davranışları arasında tutarsızlıklar bulunmuştur.

Autio ve Heinonen (2004) tarafından gelir düzeyi yüksek Finli genç bireylerin yeşil tüketicilik hakkındaki düşünceleri üzerine yapılmış olan çalışmada, tüketiciler yeşil değerlerin, uygulamaların ve bu konudaki geri dönüşüm, atık yönetimi ile çevreye zarar vermeyen ürünler hakkında bilince sahiptirler. Fakat bu bilinci günlük yaptıkları alışkanlıklara ve davranışlara aktaramadıkları görülmüştür.

Gilg vd., (2005) tarafından yapılan çalışmada, İngiltere'deki tüketiciler üzerinde çevreye karşı hassas olan bireylerin kimler olduğu ve nasıl davranışlar sergiledikleri araştırılmıştır. 1600 hanede gerçekleşen çalışma, organik ürünler satın alma, çevreye zararlı olan ürünlerden kaçınma, geri dönüştürülebilen maddelerden üretilmiş ürünleri seçme, yerel üretimi destekleme, ambalajı az olan ürünleri seçme, enerji kaynaklarını tasarruflu ve tutumlu kullanma, geri dönüşüm alışkanlıklarını benimseme gibi davranışları gösterme sıklıklarına göre ayrılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bazı tüketiciler bu davranışları alışkanlık haline getirirken pek çok insan bu konuları ara sıra dikkate almakta, hatta hiç dikkate almayanların bile olduğu belirlenmiştir.

McGregor (2005) tarafından yapılan çalışmada, geleneksel tüketici eğitimi ile yetkilendirme anlayışını incelemekte farklı bir yöntem ortaya koymaktadır. Günümüzdeki pazar anlayışının değişmesi geleneksel olarak, eğitim programlarındaki tüketicilere bilgi verme, doğru, verimli seçimler yapmasını öğretme, sahip oldukları hakları ve bu hakları koruma yollarını göstermek anlamına gelmektedir. Geçmişteki bu yaklaşım satıcı ve alıcı arasındaki gücü dengelemeye çalışmaktadır. Fakat bahsedilen bu tüketici eğitimi küresel değişikliklere ayak uyduramaz. Ama tüketici eğitiminin geleceği için sistemi bütünsel bir

bakış açısıyla değiştirebilir insanlardaki içsel güç ve sosyal potansiyelleri ile sürdürülebilir tüketici yetkilendirilmesi oluşturulabilir.

Saydan ve Kanıbir (2007) tarafından yapılan çalışmaya göre, tüketicilerin “çevreci tüketime” yönelik tutumlarını oluşturan yapıyı incelemek amaçlanmaktadır. Bu araştırmada çevreci tüketicileri ortaya çıkaran belirleyiciler sorgulanmıştır. Bu belirleyicilerin bilinmesi çevreci tüketime geçiş sürecini aktifleştirmeye yardımcı olacaktır. Çalışmanın sonuçlarına göre; çevreci ürün satın almaya yönelik tutumu belirleyen faktörler; tüketicilerin sahip oldukları çevreci kültür, çevrecilik anlayışının tüketiciler tarafından benimsenme düzeyi, tüketicilerin çevresel değeri olması durumunda bunun yapacağı etki düzeyine ilişkin algılamalar ve tüketicilerin sahip olduğu çevrecilik yönlü inanışlardır.

Akinoğlu ve Sarı (2009) tarafından yapılan çalışmaya göre, Türkiye’deki ilköğretim programlarında çevre eğitimi ile ilgili konuları belirlenmek amaçlanmıştır. Çevre sorunlarının en aza indirilmesi verilecek olan çevre eğitimi ile çevre bilincinin kazandırılması sayesinde gerçekleşecektir. Araştırmanın sonucuna göre, ilköğretim programlarındaki çevre ile ilgili konulardaki kazanım yüzdesi %11,82’dir. Bu kazanımların daha çok çevre ve ekoloji ile ilgili temel kavramlar, dünyanın yapısı, doğal afetler, kaynakların bilinçli tüketimi, çevre temizliği, hava olayları gibi temalarda olduğu görülmüştür. Türkiye’deki çevre eğitiminin yeni düzenlemelere gereksinimi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Güler (2009) tarafından yapılan çalışmaya göre, 12 günlük ekoloji temelli çevre eğitimine katılan öğretmenlerin (24) doğaya ve çevre eğitimine karşı görüşlerinde ne gibi değişiklikler olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Eğitimin ilk ve son günlerinde alınan öğretmen görüşlerine göre, bu eğitim sonucunda çevre eğitime yönelik çok yönlü bilgiler edindiklerini söylemişlerdir. Doğayı laboratuvar gibi kullanabileceklerine karar vermişler ve önemini dile getirmişlerdir. Öğrendikleri bilgilerle öğrenciler ve yakın çevrelerine aktarabilecekleri etkinlikler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca çevre eğitimi hakkında yeterlilik düzeylerinin arttığı, çevrenin korunması noktasında görüşlerinin olumlu yönde geliştiği görülmüştür.

Yeşilada (2009) tarafından yapılan çalışmaya göre, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tüketicilerinin çevre bilinçli tüketim davranışını demografik ve psikografik değişkenlerle açıklamak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarından, demografik değişken olan yaşa göre, 40 yaşın üstündeki bireylerde çevre bilinçli davranışların daha yüksek olduğunu sonucuna

ulaşmıştır. Diğer değişken olan psikografik değişkende algılanan tüketici etkililiğine göre, bireysel davranışların çevre sorunlarının en aza indirilmesine etki edeceğine inanmaları halinde çevre bilinçli tüketim davranışları sergileyebilecekleri göstermiştir.

Yaraş vd., (2011) tarafından yapılan çalışmaya göre, çevre bilinci yüksek olan tüketicilerin oluşturduğu pazar hakkında detaylı bilgilere ulaşmak amaçlanmıştır. Eğitim ve kültür düzeyi arttıkça tüketicilerin çevre duyarlılıkları artış göstermekte bu nedenle oluşturulan pazarda gitgide büyümektedir. Çalışmanın sonucuna göre, tüketicilerin farklı demografik özellikler ve yaşam tarzına sahip pazar bölümleri olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Çevre bilinci yüksek olan tüketicilerin, gelir ve eğitimlerinin yüksek olduğu, günlük okuma sürelerinin fazla olduğu, alışverişte ürünler hakkında bilgi sağlamak için internetten yaralandıkları, çevre konusundaki program ve haberleri çoğunlukla izledikleri, eğitim ve kültür düzeyi arttıkça çevreye duyarlılığın arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadaki bir başka sonuç ise, çevre bilinci bakımından tüketicilerin homojen bir grup olmadığı ve katılımcıların çoğunluğunda çevre bilincinin ortalamanın üstünde olduğu söylenebilmektedir.

Balderjahn vd., (2013) tarafından yapılan ölçek geliştirme çalışmasında, sürdürülebilir tüketim için tüketici bilinci ölçeği hazırlanmıştır. Bu araştırma tüketicilerin daha sürdürülebilir tüketime katılmaya nasıl motive olacağını ve uygulama aşamalarında bilinçlenmelerine katkıda bulunmak için oluşturulmuştur.

Katalin vd., (2015) tarafından yapılan çalışmada, tüketicilerin seçici atık toplama alışkanlıklarını öğrenmek için anket geliştirilmiştir. Anketin sonuçlarına göre, çoğu insan seçici atık yönetimine önem vermektedir. İnsanları ekolojik problemler hakkında bilinçlendirmek yeterli değildir onların bu konuda aktif olmaları gerekmektedir. Buna göre bireylerin bilinçli şekilde atık toplamalarının faydalarını şu yöntemlerle anlatılabileceği vurgulanmıştır; hedef kitlenin uygun bir biçimde dikkati çekilmeli sonra açıklama yapıp bilinçli atık toplamanın faydalarını anlamaları için uğraşılmalıdır.

Çelebi ve Bayrakdaroğlu (2018) tarafından yapılan çalışmaya göre, doğal kaynakların tükenmesi her yaş grubundan insanların bilinçli tüketici davranışları sergilemesi gerektiğini göstermektedir. Y kuşağı tüketicilerinin bilinçli tüketim davranışlarını ortaya koymak bu araştırmanın amacıdır. Çalışmanın sonucuna göre, Y kuşağı tüketicilerinin bilinçli tüketim davranışlarında etik tüketim ve sosyal sorumlu tüketim boyutlarında diğer boyutlara göre daha duyarlı davranış sergilediği ve bu davranışların kendine özgü niteliklerle uyumlu olması

ön plana çıkmıştır. Araştırmadaki başka bir sonuca göre, Y kuşağı tüketicileri marka takıntılarının olmadığını dış görünüşün özenli olmasının yeterli olacağını belirtmişlerdir. Ayrıca Y kuşağının çevre bilinci konusunda ekonomik nedenlerin, imkan yetersizliğinin baskın olduğu ve fiyatı pahalı olan ürünlerde seçim yaparken daha dikkatli davrandıkları bulunmuştur.

2.4 Yansıtıcı Düşünme Konusunda Yapılan Çalışmalar

Köksal ve Demirel (2008) tarafından yapılan çalışmaya göre, öğretimi tasarlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerine göre öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesinin etkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, öğretmen adaylarının planlama, uygulama ve değerlendirme süreçlerine yansıtıcı düşünme eğitiminin olumlu katkıları olduğu saptanmıştır.

Duban ve Yanpar Yelken (2010) tarafından yapılan çalışmaya göre, öğretmen adaylarının zihinlerindeki öğretmen niteliklerinin yansıtıcı öğretmen özellikleriyle ne denli örtüştüğünü bulmak ve yansıtıcı düşünme eğilimlerini belirlemek ve son olarak ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının sahip oldukları kişisel ve mesleki özellikler ile sahip olmayı hedefledikleri öğretmen özellikleri yansıtıcı öğretmen özellikleriyle uyum göstermiş ayrıca öğretmen adaylarının yansıtıcı öğretmen eğilimi gösterdiği saptanmıştır.

Kaf Hasırcı ve Sadık (2011) tarafından yapılan çalışmaya göre, sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, küçük (20 ve daha az öğrenci) ve büyük sınıflarda (50 ve daha fazla öğrenci) görev yapan öğretmenlerin mesleklerine karşı daha olumsuz duygular içinde oldukları bulunurken, mesleki kıdem, okutulan sınıf düzeyi ve görev yapılan okul çevresinin sosyo-ekonomik düzeyinin sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimlerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı görülmüştür. Sınıf öğretmenlerinin ise yansıtıcı düşünme eğilimlerinin yüksek olduğu, kadın öğretmenlerin erkek meslektaşlarına kıyasla, eğitim fakültesi ve eğitim yüksekokulu mezunu öğretmenlerin diğer fakülte mezunu öğretmenlere kıyasla daha açık fikirli oldukları saptanmıştır.

Eğmir ve Çengelci (2020) tarafından yapılan çalışmaya göre, öğretmenlerin 21. yüzyıl öğretim becerilerinin, yansıtıcı düşünmeyi uygulama becerilerini ne düzeyde yordadığını incelemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin 21. yüzyıl öğretim

becerilerinin, yansıtıcı düşünmeyi uygulama becerilerini yordamasına dönük regresyon modelinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin yansıtıcı düşünmeyi uygulama becerilerini yordayan en önemli değişkenin yönetsel beceriler olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin 21. yüzyıl öğretim becerileri ile yansıtıcı düşünmeyi uygulama becerileri arasında anlamlı ve yüksek düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin 21. yüzyıl öğretim becerileri ve yansıtıcı düşünmeyi uygulama becerileri cinsiyet değişkenine göre anlamlı olarak farklılık göstermezken, branş, kıdem ve görev yapılan kademe değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır.

Kozikoğlu ve Gönülal (2020) tarafından yapılan çalışmaya göre, öğretmenlerin yansıtıcı düşünme eğilimleri ile öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumları ile yansıtıcı düşünme eğilimleri ve ölçeğin sürekli ve amaçlı düşünme, açık fikirlilik, sorgulayıcı ve etkili öğretim, öğretim sorumluluğu ve bilimsellik, araştırmacı, öngörülü ve içten olma ve mesleğe bakış alt boyutları arasında orta düzeyde, pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin yansıtıcı düşünme eğilimlerinin yüksek, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarının ise çok yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin yansıtıcı düşünme eğilimlerinin mesleğe yönelik tutumlarındaki varyansın yaklaşık olarak dörtte birini açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermezken, kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere oranla yansıtıcı düşünme eğilimlerinin daha yüksek düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.

Şener ve Yoldaş (2020) tarafından yapılan çalışmaya göre, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Bursa ili Nilüfer ilçesine bağlı devlet okullarında çalışmakta olan sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme düzeyleri ile çevre bilinçleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimleri ile çevre bilinçleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığına ulaşılmıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araç ve teknikleri, verilerinin toplanması, verilerinin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nicel araştırma temelindedir, tarama modellerinin bir çeşidi olan ilişkisel tarama modeliyle yürütülmüştür. İlişkisel tarama modelleri iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu model, bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde diğerinin ne olacağına dair çıkarım yapabilmeyi sağlar (Karasar, 2014). Bu çalışmada ilişkisel tarama modeli aracılığıyla, yansıtıcı düşünme beceri düzeylerinin sınıf öğretmen adaylarındaki tüketici çevre bilinci algılarına olan yordayıcı rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

3.2. Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı 2021-2022 öğretim yıllarında öğrenim gören 2, 3, 4. sınıf ve mezun öğrenciler oluşturmaktadır. Veri toplama araçları 448 sınıf öğretmen adayına uygulanmıştır. Sınıf düzeylerine ve mezun olan katılımcıların sayılarına ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Örneklemine İlişkin Bilgiler.

Sınıf Düzeyi		Kadın	Erkek	Toplam
2	N	61	19	80
	%	76.2	23.7	17.8
3	N	60	19	79
	%	75.9	24.0	17.6
4	N	63	20	83
	%	75.9	24.0	18.5
Mezun	N	128	76	204
	%	62.7	37.2	45.5
Toplam	N	312	136	448
	%	69.6	30.3	

Tablo 1 incelendiğinde çalışmaya katılan sınıf öğretmen adaylarının %69,6’sının kadın %30,4’ünün erkek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, çalışmaya katılan öğretmen adaylarının sınıf düzeylerine göre dağılımı değerlendirildiğinde 2. Sınıf öğrencilerinin 80 kişi

(%17,8), 3. Sınıf öğrencilerinin 79 kişi (%17,6) ve 4. Sınıf öğrencilerinin 83 kişi (% 18,5), mezun olan sınıf öğretmen adaylarının 204 kişi (%45,5) olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Araştırma kapsamında örneklemden bazı kişisel bilgilerin toplanması amacıyla bir 'Kişisel Bilgi Formu' hazırlanmış ve kişisel bilgi formunda katılımcıların sosyodemografik özelliklerine yer verilmiştir. Kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, çocukluklarının geçtiği yer, çevre ile ilgili kuruluşlara üye olma, evde bitki ve hayvan besleme, arkadaşları ile çevre durumlarını görüşme, çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuma, çevre konulu sempozyum-kongreye katılma durumu gibi sosyodemografik özelliklere yer verilmiştir.

3.3.2 Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği

Çalışmada Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ile sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Mevcut araştırmaya konu olan Yansıtıcı Düşünme Düzeyini Belirleme Ölçeğini geliştiren araştırmacılardan Leung ve Kember (2003), öğrencilerin öğrenme yaklaşımları ile yansıtıcı düşünme düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında "Yansıtıcı Düşünme Düzeyini Belirleme Ölçeğini" kullanmışlardır. Daha sonra Başol ve Evin Gencil tarafından 2013 yılında Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada yansıtıcı düşünme düzeyi belirleme ölçeği kullanılmıştır. Ölçeğin girişinde, var olan durumu betimlemek amacı ile demografik değişkenler bulunmaktadır. Yansıtıcı Düşünme Düzeyini Belirleme Ölçeği madde sayısının az olmasından dolayı doldurulması on dakikadan fazla zaman almayan, anlaşılması kolay bir ölçektir. Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği 5'li Likert tipinde, (5 kesinlikle katılıyorum, 4 katılıyorum, 3 kararsızım, 2 katılmıyorum, 1 kesinlikle katılmıyorum) 16 maddelik bir ölçektir. Orijinal çalışmada ölçeğe ait Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.62-0.76 aralığındadır. Türkçe'ye uyarlanmış olan ölçekte madde analizleri yapılan ölçeğin iç tutarlılığına Cronbach Alfa katsayısı ve Spearman Brown iki yarı güvenilirlik katsayısının 0.77 hesaplanmıştır. Ayrıca ölçeğin test-tekrar test korelasyonları hesaplanmış ve 0.73- 0.74 değerleri ölçeğe verilen cevapların kararlılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

3.3.3 Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği

Öğretmen adaylarının çevre bilincini araştırmak için Dikmenli ve Konca (2016) tarafından hazırlanan Tüketici Çevre Bilinç Ölçeği kullanılmıştır. Tüketici Çevre Bilinç Ölçeği "Kesinlikle Katılıyorum", "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum", "Kesinlikle

Katılmıyorum” ifadelerinden oluşan beşli Likert tipi kullanılmıştır ve 28 maddeden (8 madde olumsuz, 20 madde olumlu) oluşmaktadır. Maddeler dört faktöre ayrılmıştır; Duyarlı Bilinç (10 ürün), Davranışsal Bilinç (9 ürün), Sosyal Baskı (5 ürün) ve Önyargı (4 ürün). Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı, 0.77 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlık katsayısının oldukça yüksek olduğu görülür. Alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları sırasıyla 0.76, 0.82, 0.77 ve 0.75 olarak hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler toplanırken; yansıtıcı düşünme eğilimlerini belirtmek için, “Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği”, tüketici çevre bilinci algılarını belirlemek için “Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği” ve öğrencilerin sosyodemografik bilgilerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bu form ve ölçekler araştırma için kurum izni ve etik kurul onayı alındıktan sonra gönüllülük esasına göre veriler Google Forma yüklenmiş ve Google Form aracılığıyla toplanmıştır. Bu araştırmada veriler 2021-2022 öğretim yılı Ekim-Mart ayları arasında 6 aylık süreçte toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verileri toplandıktan sonra bilgi formlarının tümü tek tek kontrol edilip veriler kodlama yönergesine uygun olarak kodlandıktan sonra bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Araştırmada verilerin analiz edilmesi için IBM SPSS 26 paket programı kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi .05 üzerinden değerlendirilmiş ve katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ölçeklerden alınan puanların çarpıklık ve basıklık katsayıları sırasıyla Tablo 2.’de verilmiştir.

Tablo 2. Ölçeklerin Çarpıklık ve Basıklık Katsayıları.

Ölçekler	Alt Boyutlar	Çarpıklık Katsayısı	Basıklık Katsayısı
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	-	-.083	-.366
	Duyarlılık Bilinci	-.387	-.098
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Davranış Bilinci	.857	1.433
	Sosyal Baskı	-.415	.286
	Bilincin Yönlendirilmesi	-.755	.562

Ölçekten alınan puanların çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1.5 aralığında olması normal dağılımın varlığına kanıt olarak değerlendirilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Tablo 2 incelendiğinde araştırmada kullanılan tüm ölçeklerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 1.5 aralığında olması ölçekten alınan puanların normal dağıldığını göstermektedir. Bu sonuca göre ölçekten alınan puanlarla analizler yapılırken parametrik testlerin kullanılması uygundur.

Sınıf öğretmen adaylarının ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki ilişkiyi analiz etmek için Pearson momentler çarpım korelasyon analizi ve regresyon analizi; ölçeklerden aldıkları puanları sosyodemografik özellikler açısından incelenmesi için de bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü ANOVA testi kullanılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda, araştırmaya katılan sınıf öğretmen adaylarına uygulanan form ve ölçeklerden elde edilen veriler alt problemlere uygun sırayla önce tablolar halinde sunulmuş, daha sonra bu tablolara ilişkin değerlendirme ve yorumlar yapılmıştır. Araştırmanın bu kısmında gerekli olan istatistik analizlere ve bulgulara yer verilmiştir.

Sınıf öğretmen adaylarına ait sosyodemografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Sınıf Öğretmen Adaylarına Ait Sosyodemografik Bilgiler.

Grup		N	%
Cinsiyet	Kadın	312	69.6
	Erkek	136	30.4
Çocukluğunun Geçtiği Yer	Köy	78	17.4
	Küçük Şehir	134	29.9
	Büyük Şehir	236	52.7
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	252	56.3
	Ortaokul	80	17.9
	Lise ve Üstü	116	25.9
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul	144	32.1
	Ortaokul	86	19.2
	Lise ve Üstü	218	48.7
Çevre ile ilgili Kuruluşa Üye Olma Durumu	Evet	145	32.4
	Hayır	303	67.6
Evde Bitki ve Hayvanla İlgilenme Durumu	Evet	323	72.1
	Hayır	125	27.9
Arkadaşlarıyla Çevre Sorunlarını Konuşma Durumu	Evet	340	75.9
	Hayır	108	24.1
Çevre Sorunları ile ilgili Çıkan Haberleri Okuma Durumu	Evet	383	85.5
	Hayır	65	14.5
Çevre Konulu Bir Seminer/Sempozyum/Kongreye Katılma Durumu	Evet	134	29.9
	Hayır	314	70.1
Toplam		448	100.0

Tablo 1’de Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı 2021-2022 öğretim yıllarında öğrenim gören 2, 3, 4. sınıf ve mezun öğrencilerinin sosyodemografik bilgilerine göre yüzde ve frekans değerleri verilmiş ve

yorumlanmıştır. Buna göre katılımcıların 312'si (%69.6) kadın, 136'sı (%30.4) erkektir. Çocukluğunun geçtiği yer olarak 78'inin (%17.4) köy, 134'ünün (%29.9) küçük şehir ve 236'sının (%52.7) ise büyük şehirdir. Katılımcıların annelerinin 252'si (%56.3) ilkokuldan, 80'i (%17.9) ortaokuldan, 116'sı (%25.9) da lise ve üstünden mezunken; babalarının 144'ü (%32.1) ilkokuldan, 86'sı (%19.2) ortaokuldan ve 218'i (%48.7) de lise ve üstünden mezundur. Katılımcıların; 145'i (%32.4) çevre ile ilgili kuruluşa/kuruluşlara üyeyken; 303'ü (%67.6) üye değil, 323'ü (%72.1) evde bitki ve hayvanla ilgilenirken; 125'i (%27.9) ilgilenmemekte, 340'ı (%75.9) arkadaşlarıyla çevre sorunlarını konuşurken; 108'i (%24.1) konuşmamakta, 383'ü (%85.5) çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okurken; 65'i (%14.5) okumamakta, 319'u (%71.2), 134'ü (%29.9) çevre konulu bir seminer/sempozyum/kongreye katılmışken; 314'ü (%70.1) katılmamıştır.

Araştırmanın alt problemlerinden ilki olan Sınıf öğretmeni adaylarının yansıtıcı düşünme ve tüketici çevre bilinci durumları nasıldır?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Betimsel İstatistik Sonuçları.

Ölçekler	Alt Boyutlar	N	\bar{x}	SS	Alınabilecek	Alınabilecek
					En Düşük Puan	En Yüksek Puan
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	-	448	60.48	9.49	16	80
	Toplam	448	98.19	14.46	28	140
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Duyarlılık Bilinci	448	37.04	6.10	10	50
	Davranış Bilinci	448	25.25	5.70	9	45
	Sosyal Baskı	448	19.49	3.45	5	25
	Bilincin Yönlendirilmesi	448	16.41	2.79	4	20

Tablo 2 incelendiğinde sınıf öğretmeni adaylarının Yansıtıcı Düşünme Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamaları (\bar{x} =60.48) alınabilecek ortalama puanın üzerindedir. Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nin toplam (\bar{x} =98.19) ve alt boyutlarından aldıkları puanların ortalamaları sırasıyla duyarlılık bilinci (\bar{x} =37.04), davranış bilinci (\bar{x} =25.25), sosyal baskı (\bar{x} =19.49) ve bilincin yönlendirilmesi (\bar{x} =16.41) alınabilecek ortalama puanların üzerindedir.

Araştırmanın alt problemi olan "Sınıf öğretmeni adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri cinsiyet değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 3' de verilmiştir.

Tablo 3. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Cinsiyete Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.

Ölçekler	Cinsiyet	N	\bar{x}	SS	t	P
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	Kadın	312	58.65	8.72	-6.14	.000*
	Erkek	136	64.66	9.86		
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Kadın	312	96.67	13.82	-3.42	.001*
	Erkek	136	101.69	15.31		
TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci	Kadın	312	36.37	5.93	-3.55	.001*
	Erkek	136	38.57	6.23		
TÇBAÖ-Davranış Bilinci	Kadın	312	24.91	5.49	-1.90	.058
	Erkek	136	26.02	6.10		
TÇBAÖ-Sosyal Baskı	Kadın	312	19.18	3.24	-2.75	.006*
	Erkek	136	20.21	3.80		
TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi	Kadın	312	16.20	2.56	-2.19	.030*
	Erkek	136	16.89	3.22		

* $p < .05$

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplar t-Testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği ($t = -6.14$, $p < .05$), Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($t = -3.42$, $p < .05$) TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($t = -3.55$, $p < .05$), TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($t = -2.75$, $p < .05$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($t = -2.19$, $p < .05$) puanlarının ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle; puanların ortalamaları erkeklerin lehinedir. TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarının ise cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($t = -1.90$, $p > .05$).

Araştırmanın alt problemi olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri çocukluklarının geçtiği yer değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 4’ de verilmiştir.

Tablo 4. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Çocukluğunun Geçtiği Yere Göre Tek Yönlü ANOVA Testi Sonuçları.

Ölçekler	Çocukluğunun Geçtiği Yer	N	\bar{x}	SS	Sd	F	p	Anamlı Fark
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	Köy	78	57.49	10.72	2	5.778	.003*	İl
	İlçe	134	62.02	8.85				– Köy,
	İl	236	60.58	9.21				İlçe – Köy,
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Köy	78	94.98	15.94	2	2.405	.091	-
	İlçe	134	99.22	12.64				
	İl	236	98.67	14.82				
TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci	Köy	78	35.24	6.79	2	5.275	.005**	İl
	İlçe	134	38.03	5.20				– Köy
	İl	236	37.07	6.22				
TÇBAÖ-Davranış Bilinci	Köy	78	24.66	5.02	2	3.337	.036**	İl
	İlçe	134	24.44	4.82				– İlçe
	İl	236	25.90	6.28				
TÇBAÖ-Sosyal Baskı	Köy	78	19.18	3.96	2	1.172	.311	-
	İlçe	134	19.86	3.64				
	İl	236	19.39	3.15				
TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi	Köy	78	15.90	3.23	2	3.456	.032*	İlçe
	İlçe	134	16.89	2.62				– Köy
	İl	236	16.31	2.70				

*Homojenlik testine göre gruplar homojen dağıldığı ($p>.05$) için çoklu karşılaştırmalarda Tukey testi kullanılmıştır.

**Homojenlik testine göre gruplar homojen dağılmadığı ($p<.05$) için çoklu karşılaştırmalarda Tamhane's T2 testi kullanılmıştır.

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamalarının çocukluğunun geçtiği yere göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü ANOVA testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği ($F=5.778$, $p<.05$), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($F=5.275$, $p<.05$), TÇBAÖ-Davranış Bilinci ($F=3.337$, $p<.05$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($F=3.456$, $p<.05$) puanlarının ortalamalarının çocukluğunun geçtiği yere göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için yapılan çoklu karşılaştırma testinde yer alan Tukey ve Tamhane's T2 testleri sonucuna göre Yansıtıcı Düşünme Ölçeği puan ortalamaları il ve ilçede daha yüksek, TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci puan ortalamalarında ilçe köye göre daha yüksek, TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarında il, ilçeye göre daha yüksek ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi puan ortalamalarında ilçe köye göre daha yüksektir. Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($F=2.405$,

$p<.05$) ve TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($F=1.172$, $p<.05$) puan ortalamalarının ise çocukluğunun geçtiği yere göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur.

Araştırmanın alt problemi olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri çevre ile ilgili kuruluşa üye olma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 5’ de verilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Çevre ile İlgili Kuruluşa Üye Olma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.

Ölçekler		Çevre ile İlgili Kuruluşa Üye Olma Durumu	N	\bar{x}	SS	t	P
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği		Evet	145	63.56	9.69	4.88	.000*
		Hayır	303	59.00	9.04		
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği		Evet	145	102.18	12.24	4.42	.000*
		Hayır	303	96.28	15.06		
TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci		Evet	145	38.66	5.01	4.33	.000*
		Hayır	303	36.26	6.42		
TÇBAÖ-Davranış Bilinci		Evet	145	25.80	5.39	1.40	.162
		Hayır	303	24.99	5.83		
TÇBAÖ-Sosyal Baskı		Evet	145	20.54	3.13	4.55	.000*
		Hayır	303	18.99	3.49		
TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi		Evet	145	17.18	2.53	4.11	.000*
		Hayır	303	16.04	2.84		

* $p<.05$

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği’nden aldıkları puanların ortalamalarının çevre ile ilgili kuruluşa üye olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplar t-Testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği ($t=4.88$, $p<.05$), Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($t=4.42$, $p<.05$), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($t=4.33$, $p<.05$), TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($t=4.55$, $p<.05$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($t=4.11$, $p<.05$) puanlarının ortalamalarının çevre ile ilgili kuruluşa üye olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle; puanların ortalamaları üye olanların lehinedir. TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarının ise çevre ile ilgili kuruluşa üye olma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($t=1.40$, $p>.05$).

Araştırmanın alt problemi olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri evde bitki ve hayvanla ilgilenme değişkenine göre

anlamli düzeyde farklılık göstermekte midir?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 6' de verilmiştir.

Tablo 6. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Evde Bitki ve Hayvanla İlgilenme Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.

Ölçekler	Evde Bitki ve Hayvanla İlgilenme Durumu		N	\bar{x}	SS	t	P
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	Evet		323	61.23	9.57	2.71	.007*
	Hayır		125	58.54	9.03		
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Evet		323	99.76	14.27	3.74	.000*
	Hayır		125	94.14	14.22		
TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci	Evet		323	37.76	5.93	4.09	.000*
	Hayır		125	35.18	6.16		
TÇBAÖ-Davranış Bilinci	Evet		323	25.40	5.77	.91	.365
	Hayır		125	24.86	5.50		
TÇBAÖ-Sosyal Baskı	Evet		323	19.89	3.46	3.93	.000*
	Hayır		125	18.48	3.22		
TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi	Evet		323	16.71	2.68	3.75	.000*
	Hayır		125	15.63	2.91		

*p<.05

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamalarının evde bitki ve hayvanla ilgilenme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplar t-Testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği (t=2.71, p<.05), Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği (t=3.74, p<.05), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci (t=4.09, p<.05), TÇBAÖ-Sosyal Baskı (t=3.93, p<.05) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi (t=3.75, p<.05) puanlarının ortalamalarının evde bitki ve hayvanla ilgilenme durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle; puanların ortalamaları ilgilenenlerin lehinedir. TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarının ise evde bitki ve hayvanla ilgilenme durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur (t=.91, p>.05).

Araştırmanın alt problemi olan "Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri arkadaşlarıyla çevre sorunlarını konuşma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Arkadaşlarıyla Çevre Sorunlarını Konuşma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.

Arkadaşlarıyla Çevre			N	\bar{x}	SS	t	P
Ölçekler	Sorunlarını Konuşma	Durumu					
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	Evet	340	61.89	9.330	5.82	.000*	
	Hayır	108	56.01	8.58			
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Evet	340	100.29	13.44	5.63	.000*	
	Hayır	108	91.59	15.59			
TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci	Evet	340	38.07	5.60	6.20	.000*	
	Hayır	108	33.78	6.46			
TÇBAÖ-Davranış Bilinci	Evet	340	25.24	5.66	-.06	.952	
	Hayır	108	25.28	5.84			
TÇBAÖ-Sosyal Baskı	Evet	340	20.05	3.25	6.33	.000*	
	Hayır	108	17.73	3.51			
TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi	Evet	340	16.92	2.62	7.32	.000*	
	Hayır	108	14.79	2.69			

* $p < .05$

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamalarının arkadaşlarıyla çevre sorunlarını konuşma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplar t-Testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği ($t=5.82$, $p < .05$), Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($t=5.63$, $p < .05$), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($t=6.20$, $p < .05$), TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($t=6.33$, $p < .05$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($t=7.32$, $p < .05$) puanlarının ortalamalarının arkadaşlarıyla çevre sorunlarını konuşma durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle; puanların ortalamaları konuşanların lehinedir. TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarının ise arkadaşlarıyla çevre sorunlarını konuşma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($t=-.06$, $p > .05$).

Araştırmanın alt problemi olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Çevre Sorunları ile ilgili Çıkan Haberleri Okuma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.

		Çevre Sorunları ile ilgili					
Ölçekler		Çıkan Haberleri Okuma Durumu	N	\bar{x}	SS	t	P
Yansıtıcı	Düşünme	Evet	383	61.10	9.52	3.45	.001*
		Hayır	65	56.77	8.45		
Tüketici	Çevre Bilinci	Evet	383	99.25	14.07	3.83	.000*
		Hayır	65	91.94	15.23		
TÇBAÖ-	Duyarlılık	Evet	383	37.59	5.88	4.80	.000*
		Hayır	65	33.76	6.38		
TÇBAÖ-	Davranış	Evet	383	25.16	5.60	-.79	.428
		Hayır	65	25.77	6.27		
TÇBAÖ-	Sosyal Baskı	Evet	383	19.82	3.42	4.91	.000*
		Hayır	65	17.60	3.03		
TÇBAÖ-	Bilincin	Evet	383	16.68	2.73	5.11	.000*
		Hayır	65	14.82	2.63		

* $p < .05$

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamalarının çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplar t-Testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği ($t=3.45$, $p < .05$), Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($t=3.83$, $p < .05$), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($t=4.80$, $p < .05$), TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($t=4.91$, $p < .05$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($t=5.11$, $p < .05$) puanlarının ortalamalarının çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuma durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle; puanların ortalamaları okuyanların lehinedir. TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarının ise çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($t=-.79$, $p > .05$).

Araştırmanın alt problemi olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinç düzeyleri seminer/sempozyum/kongreye katılma değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanların Çevre Konulu Bir Seminer/Sempozyum/Kongreye Katılma Durumuna Göre Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları.

Çevre Konulu Bir						
Ölçekler	Seminer/Sempozyum/Kongreye	N	\bar{x}	SS	t	P
Katılma Durumu						
Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	Evet	134	64.73	9.79	6.47	.000*
	Hayır	314	58.66	8.76		
Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	Evet	134	103.22	4.94	4.94	.000*
	Hayır	314	96.04	5.26		
TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci	Evet	134	39.04	5.13	5.03	.000*
	Hayır	314	36.18	6.28		
TÇBAÖ-Davranış Bilinci	Evet	134	25.89	6.02	1.57	.118
	Hayır	314	24.97	5.54		
TÇBAÖ-Sosyal Baskı	Evet	134	20.85	3.17	5.61	.000*
	Hayır	314	18.92	3.41		
TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi	Evet	134	17.44	2.48	5.25	.000*
	Hayır	314	15.97	2.80		

* $p < .05$

Sınıf öğretmen adaylarının; Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden aldıkları puanların ortalamalarının çevre konulu bir seminer/sempozyum/kongreye katılma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan bağımsız gruplar t-Testi ile analiz sonucunda Yansıtıcı Düşünme Ölçeği ($t=6.47$, $p < .05$), Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($t=4.94$, $p < .05$), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($t=5.03$, $p < .05$), TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($t=5.61$, $p < .05$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($t=5.25$, $p < .05$) puanlarının ortalamalarının çevre konulu bir seminer/sempozyum/kongreye katılma durumuna göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Bu bulgudan hareketle; puanların ortalamaları katılanların lehinedir. TÇBAÖ-Davranış Bilinci puan ortalamalarının ise çevre konulu bir seminer/sempozyum/kongreye katılma durumuna göre anlamlı olarak farklılaşmadığı bulunmuştur ($t=1.57$, $p > .05$).

Sınıf Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme ile Tüketici Çevre Bilinci Algı Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanlar Arasındaki İlişki.

Ölçekler	1	2	3	4	5	6
1. Yansıtıcı Düşünme Ölçeği	-					
2. Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği	.615**	-				
3. TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci	.609**	.939**	-			
4. TÇBAÖ-Davranış Bilinci	.270**	.690**	.494**	-		
5. TÇBAÖ-Sosyal Baskı	.580**	.766**	.735**	.194**	-	
6. TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi	.588**	.772**	.761**	.215**	.726**	-

** $p < .01$

Tablo 11 incelendiğinde, sınıf öğretmen adaylarının Yansıtıcı Düşünme Ölçeği puanları ile Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği ($r=.615$, $p<.01$), TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci ($r=.609$, $p<.01$), TÇBAÖ-Sosyal Baskı ($r=.580$, $p<.01$) ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi ($r=.588$, $p<.01$) puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuşken; TÇBAÖ-Davranış Bilinci puanları arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r=.270$, $p<.01$).

Sınıf Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Düzeylerinin Tüketici Çevre Bilinci Algı Düzeylerini Yordamasına İlişkin Bulgular

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri, tüketici çevre bilinci düzeyini yordamakta mıdır?” sorusuna ilişkin bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Sınıf Öğretmen Adaylarının Ölçeklerden Aldıkları Puanları Yordamasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.

Model (Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği)	B	SH	β	t	p
Sabit	41.491	3.483	-	11.912	.000*
Yansıtıcı Düşünme	.938	.057	.615	16.477	.000*
R=.615, R ² =.377, $F_{(1,446)}=271.48$, $p=.000$					
Model (TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci)	B	SH	β	t	p
Sabit	13.360	1.478	-	9.038	.000*
Yansıtıcı Düşünme	.392	.024	.609	16.213	.000*
R=.609, R ² =.369, $F_{(1,446)}=262.87$, $p=.000$					
Model (TÇBAÖ-Davranış Bilinci)	B	SH	β	t	p
Sabit	15.452	1.676	-	9.218	.000*
Yansıtıcı Düşünme	.162	.027	.270	5.916	.000*

R=.270, R²=.071, F₍₁₋₄₄₆₎=34.996, p=.000

Model (TÇBAÖ-Sosyal Baskı)	B	SH	β	t	p
Sabit	6.723	.860	-	7.820	.000*
Yansıtıcı Düşünme	.211	.014	.580	15.038	.000*

R=.580, R²=.335, F₍₁₋₄₄₆₎=226.139, p=.000

Model (TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi)	B	SH	β	t	p
Sabit	5.957	.690	-	8.632	.000*
Yansıtıcı Düşünme	.173	.011	.588	15.333	.000*

R=.588, R²=.344, F₍₁₋₄₄₆₎=235.106, p=.000

*p<.05

Oluşturulan bütün regresyon modellerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir (p<.001). Yansıtıcı Düşünme Düzeyi Belirleme Ölçeği'nden alınan puanların;

- Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nden alınan puanlara ilişkin varyansın %37.7'sini (R²=.377),
- TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci alt boyutundan alınan puanlara ilişkin varyansın %36.9'unu (R²=.369),
- TÇBAÖ-Davranış Bilinci için %7.1'ini (R²=.071),
- TÇBAÖ-Sosyal Baskı için %33.5'ini (R²=.335) ve
- TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi içinse %34.4'ünü (R²=.344) açıklamaktadır.

Regresyon katsayısının anlamlılığına ilişkin sonuçlar incelendiğinde yansıtıcı düşünmenin Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği, TÇBAÖ-Duyarlılık Bilinci, TÇBAÖ-Davranış Bilinci, TÇBAÖ-Sosyal Baskı ve TÇBAÖ-Bilincin Yönlendirilmesi üzerinde önemli (anlamlı) bir yordayıcı olduğu görülmektedir (p<.001).

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde bulgular kısmında ulaşılan verilere dayalı yorumlara ve ulaşılan sonuçlara yer verilecektir. Araştırma bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlar alt problemlerle ilişkili olarak aşağıda yer almaktadır.

“Cinsiyet” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmada cinsiyete göre dağılım incelendiğinde 312 kadın, 136 erkek sınıf öğretmeni adayına anketler uygulanarak veriler elde edilmiştir. Buna göre; Yansıtıcı düşünme eğilimleri ve Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nin alt boyutlarından olan Duyarlılık Bilinci, Sosyal Baskı, Bilincin Yönlendirilmesi alt boyutlarına göre Konya'da bulunan erkek sınıf öğretmeni adaylarının, kadın sınıf öğretmeni adaylarına göre daha anlamlı bir ilişki vardır. Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği'nin bir diğer alt boyutu olan Davranış Bilincine göre ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma yoktur. Varol Şanlı (2016) yapmış olduğu çalışmada erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre daha fazla yansıtıcı düşünme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Efe Kendüzler' de (2017) yapmış olduğu çalışmada erkek öğretmen adaylarının kadın öğretmen adaylarına göre daha fazla yansıtıcı düşünme eğiliminde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar yapılan çalışmadaki cinsiyet değişkeni ile ilgili sonuçları desteklemektedir. Araştırmanın cinsiyet ile ilgili sonuçlarını Şener'in (2019), Temel'in (2017) ve Karaismailoğlu'nun (2018) araştırmaları desteklemektedir. Şener'e (2019) göre yapmış olduğu çalışmada kadın öğretmenlerin yansıtıcı düşünme puanları, erkek öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir olduğu sonucuna ulaşmıştır. Temel'in (2017) yapmış olduğu çalışmada cinsiyet yönünden farklılaşmanın görüldüğü bunun da kadın öğretmenlerin yansıtıcı düşünme puanları, erkek öğretmenlerin puanlarından anlamlı düzeyde daha yüksektir olduğu sonucuna ulaşmıştır. Karaismailoğlu'da (2018) kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre çevre bilgi ve tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat çevreye karşı davranış durumunun kadın ve erkekler öğretmenlerin benzer düzeyde çevre dostu davranış gösterdikleri tespit edilmiştir. Bilgi ve tutum düzeyleri açısından desteklemese davranış düzeyi açısından yapılan çalışmayı desteklemektedir.

“Çocukluklarının Geçtiği Yer” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan sınıf öğretmen adaylarının bir kısmı köy, çoğunluğu ilçe merkezi ve büyük çoğunluğu da il merkezinde çocukluklarını geçirmiştir. Yapılan çalışmada sınıf öğretmen adaylarının çocukluğunun geçtiği yer açısından;

- İl ve ilçede yaşayanların yansıtıcı düşünceleri köyde yaşayanlara göre daha yüksek,
- Çevre duyarlılığı bilinci ve bilincin yönlendirilmesi ilçede yaşayanların köyde yaşayanlara göre daha yüksek,
- Davranış bilincinde ise ilde yaşayanların ilçede yaşayanlara göre daha yüksek puan almış olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Bulgulara göre tüketici çevre bilinci açısından sınıf öğretmen adaylarının çocukluklarının geçtiği yer sosyal baskı boyutunu etkilememektedir.

Temel (2017) yapmış olduğu çalışmada yansıtıcı düşünmede elde edilen puanlarda sınıf öğretmenlerinin büyüdüğü yerleşim birimine göre anlamlı farklılık olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu fark büyüdüğü yerleşim birim il ve ilçe olanlar ile kasaba olanlar arasında büyüdüğü yerleşim birim il ve ilçe olanlar lehinedir. Nagra'nın (2010) öğretmenlerle gerçekleştirdiği çalışmasında da çocukluğun geçtiği bölge ile çevre bilinci arasında ilişki olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu iki çalışmaya göre bulunan sonuçlar yapılan çalışmayı desteklemektedir. Fakat Karaismailoğlu (2018) öğretmenlerin çocukluk yıllarının geçtiği ve büyüdüğü bölgenin çevre tutum ve davranış düzeyleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaştığından bu araştırmanın sonucunu desteklemediği görülmüştür.

“Çevre Kuruluşuna Üye Olma” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan sınıf öğretmen adaylarının bir kısmı çevre ile ilgili kuruluşlara üye iken, çoğunluğu herhangi bir çevre kuruluşuna üye değildir. Yapılan çalışmada sınıf öğretmen adaylarının çevre ile ilgili kuruluşa üye olanların üye olmayanlara kıyasla yansıtıcı düşünme eğilimleri ve tüketici çevre bilinçleri daha gelişmiş durumdadır. Fakat davranış bilinci bakımından çevre ile ilgili bir kuruluşa üye olma/mama etkilememektedir. Araştırmanın bu sonucunu Şener'in (2019) ve Uzun'un (2017) araştırmaları desteklememektedir. Çünkü Şener (2019) yaptığı çalışmada çevre kuruluşuna üye olan sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimleri ve çevre bilinci ile arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmiştir. Ona göre

sınıf öğretmenlerinin çevre kuruluşuna üye olması veya olmaması yansıtıcı düşünme eğilimlerini de çevre bilincini de etkilememektedir. Uzun'a (2017) göre de çevre ile ilgili herhangi bir sivil toplum kuruluşuna üye olup olmama durumu değişkenine göre, çevresel duyarlılık ile arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Karaismailoğlu (2018) ise bu araştırmanın sonucunu destekler nitelikte bir sonuca ulaşmıştır. Ona göre çevre ile ilgili kuruluşlara üyeliği bulunan öğretmenlerin, üyeliği bulunmayan öğretmenlere göre bilgi ve tutum düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir.

“Evde Bitki ve Hayvan Besleme” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan sınıf öğretmen adaylarının çoğunluğu evde bitki veya hayvanla ilgilenirken, bir kısmı ilgilenmemektedir. Öğretmen adaylarının evde bitki ve hayvanlarla ilgilenenlerin çevre konusunda yansıtıcı düşünebilmeleri ve tüketici çevre bilinci algıları daha yüksektir. Davranış bilinci boyutunda ise bu iki durum hakkında bir farklılaşma yoktur. Bu sonucu destekleyici şekilde Şener'de (2019) araştırmasında sınıf öğretmenlerinin evde bitki veya hayvanla ilgilenmesi ile çevre bilincinin bilgi ve davranış boyutunda etkilenmediği bulunmuştur. Fakat yansıtıcı düşünme eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık söz konusu olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle evde hayvan veya bitkiyle ilgilenen sınıf öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme eğilimleri, ilgilenmeyen sınıf öğretmenlerine göre daha yüksektir.

İnsanlar sevdiği, ilgilendiği canlılara karşı zaman içerisinde koruma içgüdüğü, koruma duygusu geliştirir bu durumda çevre bilincinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Yapılan bir çalışmaya göre, öğretmenlerin evdeki bitkiler ile ilgilenme düzeyleri çevreye tutumlarını olumlu manada etkilemekte ama çevreye dair bilgi ve çevre dostu davranışlar sergileme düzeyleri üzerinde etkili olmamaktadır. Bu durum insan canlı arasındaki ilişkinin önemini vurguluyor olsa da çevre bütünlüğünün görülmemesi çevredeki bütün canlılara karşı koruma yapılmasının genellenebilir olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Karaismailoğlu, 2018).

“Arkadaşlarıyla Çevre Sorunlarını Konuşma” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan sınıf öğretmen adayının çoğunluğunun meslektaşlarıyla çevre sorunlarına ilişkin sohbet ederken, bir kısmının meslektaşlarıyla çevre sorunlarına ilişkin sohbet etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Şener (2019) yaptığı çalışmada sınıf öğretmenlerinin

meslektaşları ile çevre sorunları hakkında konuşma durumuna göre meslektaşlarıyla çevre sorunlarını konuşmayan öğretmenlere göre çevre bilinçlerinin bilgi düzeyinde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yansıtıcı düşünme eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığını öne sürmüştür. Sınıf öğretmenlerinin meslektaşları ile çevre sorunlarını konuşma durumu yansıtıcı düşünme eğilimlerini etkilemediğini belirtmiştir. Bu sonuç yapılan çalışmadaki davranış bilinci boyutu ile uyusmaktadır. Yapılan çalışmada sınıf öğretmen adaylarının arkadaşlarıyla çevre sorunlarını konuşmaları veya konuşmamaları davranış bilincini etkilememektedir. Fakat arkadaşları ile çevre sorunlarını tartışan sınıf öğretmen adaylarının çevre konusunda yansıtıcı düşünebildikleri, çevre duyarlılığına sahip oldukları, çevre konusunda sosyal baskılardan uzak kalabildikleri ve bilinçlerinin yönlendirilmesine izin vermedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Erten (2005) okul öncesi öğretmen adayları ile yaptığı çalışmada benzer bir durumu ifade etmiştir: öğretmenlerin çevre sorunları hakkında meslektaşlarıyla konuştuğunu ancak çevre için uygulamaya geçmeyi gerektiren çalışmalarda bulunmadıkları görülmüştür.

“Haber Okuma” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan sınıf öğretmeni adaylarının büyük çoğunluğunun çevre sorunları ile ilgili çıkan haberleri okuduğu, bir kısmının ise çevre sorunlarına ilişkin çıkan haberleri okumadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmaya göre çevre sorunları hakkında çıkan haberleri okuyan sınıf öğretmen adaylarının okuyamayanlara göre çevre hakkında daha çok yansıtıcı düşünebildikleri aynı zamanda çevre bilinçlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmen adaylarının çoğunluğunun çevre hakkında haberleri takip edip okuması çevre bilincinin arttığını göstermektedir fakat bu bilinci uygulamaya dökmedikçe yaşadığımız çevrenin temiz olması ne kadar olası bir durumdur tartışılır. Araştırmanın bu sonucunu Şener’in (2019) yaptığı çakışma desteklememektedir. Ona göre sınıf öğretmenlerinin çevre sorunları hakkında haber okuma durumu çevre bilincini ve yansıtıcı düşünme düzeylerini etkilememektedir.

“Seminer, Sempozyum, Kongreye Katılma” Değişkenine Göre Sınıf Öğretmen Adaylarının Tüketici Çevre Bilinci Düzeyi ve Yansıtıcı Düşünme Eğilimine İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan 134 sınıf öğretmen adayının daha önce çevre konulu seminer/ sempozyum ya da kongreye katıldığı ancak 314 sınıf öğretmen adayının çevre konulu herhangi bir seminer, sempozyum ya da kongreye katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan

çalışmada sınıf öğretmen adaylarının çevre konulu seminer, sempozyum ve kongreye katılıp katılmama durumları değerlendirildiğinde katılanların çevre konusunda yansıtıcı düşünebildikleri, çevre duyarlılığına sahip oldukları, çevre konusunda sosyal baskılardan uzak kalabildikleri ve çevre bilincini yönlendirebildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Fakat çevre konusunda davranış bilinci boyutunda etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Şener'in (2019) yapmış olduğu çalışmaya göre sınıf öğretmenlerinin çevre konulu seminer, sempozyum, kongreye katılma durumu yansıtıcı düşünme eğilimlerini ve çevre bilinçlerini etkilememektedir. Bu sonuç yapılan araştırmadaki davranış boyutu ile ilgili bulunan sonucu desteklese de diğer değişkenlerin sonuçlarını desteklememektedir.

Sınıf Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri İle Tüketici Çevre Bilinci Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi ve Yordayıcı İlişkilerin İncelenmesi Regresyona Dair Tartışma

Anketlerin sonuçları değerlendirildiğinde sınıf öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile tüketici çevre bilinci arasında duyarlılık bilinci, sosyal baskı ve bilincin yönlendirilmesi boyutlarında çoğunlukla anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bu durumda öğretmen adaylarının çevre ile ilgili konularda bilinç, tutum, bilgi, algı, duyarlılık, farkındalık düzeylerinin yeterli olduğu yorumu yapılabilir. Davranış bilinci boyutu ile yansıtıcı düşünme düzeyleri arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Farklı sosyodemografik değişkenler ile (cinsiyet, çocukluğun geçtiği yer, evde bitki ve hayvanlarla ilgilenme durumu, meslektaşlarla çevre sorunlarını konuşma, çevre sorunlarına ilişkin haber okuma, öğretmen adaylarının üniversitede çevre eğitimine yönelik ders almaları, çevre konulu seminer/ sempozyum/ kongreye katılma) ölçek puanları tekrar değerlendirildiğinde bu durum belli noktalarda değişmektedir. Araştırmaya katılan tüm öğretmen adaylarından elde edilen sonuçlar genellendiğinde çevre hakkında bilgilerinin olduğu fakat uygulama noktasında sıkıntı yaşadığı davranışlara dönüştüremedikleri görülmüştür. Nitekim Karaismailoğlu'nun (2018) bulguları bulunan sonuçları desteklemektedir. Buna göre öğretmenlerin davranış düzeylerinin çevre bilincini etkilemediğini belirtmiştir. Öğretmenlerin çevreye yönelik bilgilerini davranışa dönüştürmede yetersiz kaldıkları görülmüştür. Verdikleri çevre eğitimi noktasında nasıl bir rol model teşkil edecekleri tartışmalıdır. Kaya ve diğerleri de (2009) çevreye dair bilgi ve tutumun çevre dostu davranışa dönüşmesini yetersiz bulmuştur.

Geleceğimizin ışığı olan çocukların eğitiminde önemli faktör olan öğretmen adaylarının çevre bilincini tam anlamıyla anlayıp uygulamaya dökabilmeleri ve bunları öğrencilerine yansıtabilmeleri gerekir. Çevre konusunda bilgilenmeli ve bu öğrendikleri bilgileri kendi hayatlarına transfer edip uygulayabilmeleri hem çevresine karşı hem de öğrencilerine karşı rol model teşkil edecekleri için büyük önem taşımaktadır.

5.2. Öneriler

Bu bölümde araştırmadan elde edilen sonuçlara yönelik önerilere yer verilmiştir.

- Çevreye yönelik davranış bilinci boyutunda görülen eksikliklerden yola çıkarak öğretmen adaylarının çeşitli sosyal projeler düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- Öğretmen adayları için üniversite eğitimleri boyunca seminer, kongre, sempozyum gibi sosyal faaliyetlerin içeriği zenginleştirilip çevre bilincini yaparak yaşayarak öğrenebileceği faaliyetlere yer verilmelidir.
- Öğretmen adaylarının aşağıda verilen çevre kuruluşlarına üye olmaları önerilir:
 - ✓ TEMA Vakfı
 - ✓ Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği.
 - ✓ Doğa Derneği.
 - ✓ ÇEKÜL Vakfı (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı)
 - ✓ Deniz Temiz Derneği / TURMEPA.
 - ✓ WWF Türkiye - Doğal Hayatı Koruma Vakfı
 - ✓ Sürdürülebilir Yaşam Derneği
- Yakından uzağa ilkesi gözetilerek en azından küçük bir çevre problemi dahi olsa gördükleri sorunları çözebilmeleri için sınıf öğretmen adayları küçük çaplı gazete, dergi çıkarıp çevreyi bilinçlendirmeleri sağlanabilir.
- Çevre duyarlılığını artırmak için medyadan yararlanılabilir, insanların çevre sorunlarını önlemek için, kamu spotları ve belgeseller aracılığı ile tüketici çevre bilinci, çevreyi koruma, tasarruf etme, çevrede yer alan diğer canlıları koruma gibi davranışlar özendirilerek, çevresel duyarlılığın kazanılması sağlanabilir.
- Üniversitede verilen çevre eğitimi dersi davranış bilinci kazandıracak nitelikte olmasına önem verilmelidir. Bu dersin ölçme ve değerlendirme aşamasında sınıf öğretmen adaylarına yazılı sınavlar yerine doğa dostu projeler üretmeye yönlendirilebilir.

- Araştırma farklı değişkenler, farklı çalışma grubu, farklı iller arasında yapılacak çalışmalar ile karşılaştırma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akar, D. (2019). *Tecrübeli ve Göreve Yeni Başlayan Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ve Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Sınıf Eğitimi Bilim Dalı, Çanakkale.
- Akınoğlu, O. ve Sarı, A. (2009). İlköğretim Programlarında Çevre Eğitimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 30, 5-29.
- Atasoy, E. (2005). *Çevre İçin Eğitim: İlköğretim Öğrencilerinin Çevresel Tutum ve Çevre Bilgisi Üzerine Bir Çalışma*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Bursa.
- Atılkan Tunçer, A.(2020). *Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Yapılandırmacı Öğrenme Ortamı Oluşturma Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi. Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Düzce.
- Autio, M. ve Heinonen, V. (2004). To Consume or Not to Consume: Young People's Environmentalism in Affluent Finnish Society, *Young*, 12, 137-153.
- Balderjahn, I., Buerke, A., Kirchgeorg, M., Peyer, M. Barbara Seegebarth, M. B. ve Wiedmann, K. P. (2013). Consciousness forsustainable consumption: scaleddevelopment and new insights in the economic dimension of consumers' sustainability. *Academy of Marketing Science*, 3, 181–192.
- Başol, G. ve Evin Gencil, İ. (2013). Yansıtıcı Düşünme Düzeyini Belirleme Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 929-946.
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 1-17.
- Bingham, A.(2004). Çocuklarda problem çözme yeteneklerinin geliştirilmesi (Çev:Ferhan Oğuzkan). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Buğday, E. B. (2015). *Bilinçli Tüketici Ölçeği Geliştirme Çalışması*. Doktora Tezi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile ve Tüketici Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.
- Çelebi, Ş. O. ve Bayrakdaroğlu, F. (2018). Y Kuşağı Tüketicilerinin Bilinçli Tüketim Davranışları Üzerine Bir Araştırma. *Girişimcilik İnovasyon ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 111-124.
- Çınar, G. (2016). *Öğretmen Adaylarının Düşünme Stilleri ile Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun.

- Demirci, H. (2020). *Yansıtıcı Düşünme Etkinlikleri ile Zenginleştirilmiş React Stratejisinin Öğrencilerin Yansıtıcı Düşüncelerine, Fen Öğrenimine Yönelimlerine Ve Motivasyonlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Dewey, J. (1910). *How We Think*. New York, Boston, Chicago: D. C. Heath and Company.
- Dewey, J. (1933). *How We Think*. A restatement of the relation of reflective thinking to the educative process. Boston: Heath and Company
- Dikmenli, Y. ve Konca, A. S. (2016). Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 12(6), 1273-1289.
- Duban, N. ve Yanpar Yelken, T. (2010). Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ve Yansıtıcı Öğretmen Özellikleriyle İlgili Görüşleri, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 343-360.
- Efe Kendüzler, S. (2017). *Öğretmenlerin Öğretmen Adaylarının Bilimsel Tutum ve Yansıtıcı Düşünme Becerilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Burdur.
- Eğmir, E. ve Çengelci, S. (2020). Öğretmenlerin 21. Yüzyıl Öğretim Becerilerinin Yansıtıcı Düşünmeyi Uygulama Becerilerini Yordama Gücü. *Journal of History School*, 45, 1045-1077.
- Erdoğan, E. (2006). Çevre ve Kent Estetiği. *ZKÜ Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 8(9), 68-77.
- Erol, G. H. (2005). *Sınıf Öğretmenliği İkinci Sınıf Öğrencilerinin Çevre ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Denizli.
- Erol, O. (2019). *Öğretmenlerin ve Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Konusundaki Görüş ve Uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi Anabilim Dalı, Trabzon.
- Ersoy, A. ve Papatya E. (2015). İlkokul Öğrencilerinin Hikâyeler Aracılığıyla Bilinçli Tüketici Farkındalığının Geliştirilmesi. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 4(1), 61-78.
- Ersözlü, Z.N. (2008). *Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi*, Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ.
- Erten, S. (2003). 5. Sınıf Öğrencilerinde “Çöplerin Azaltılması” Bilincinin Kazandırılmasına Yönelik Bir Öğretim Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 94-103.
- Erten, S. (2004). Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır. *Çevre ve İnsan Dergisi*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın. 65/66. 2006/25.

- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28), 91-100.
- Erten, S. (2012). Türk ve Azeri Öğretmen Adaylarında Çevre Bilinci. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37(166), 88-100.
- Flavell, J.H. (1979). Metacognition And Cognitive Monitoring: A New Era Of Cognitive-Developmental Inquiry. *American Psychologist*. 34, 906-911.
- Gilg, A., Barr, S. ve Ford, N . (2005). Green Consumption or Sustainable Lifestyles? Identifying the Sustainable Consumer, *Futures*, 37, 481-504.
- Göçük, Ş. (2018). *Öğretmen Adaylarının Eleştirel ve Yansıtıcı Düşünme Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları Ve Öğretim Bilim Dalı, Ankara.
- Güler, T. (2009). Ekoloji Temelli Bir Çevre Eğitiminin Öğretmenlerin Çevre Eğitimine Karşı Görüşlerine Etkileri. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 30-43.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (32) , 127-146.
- Güneş, K. (2015). *Bilim Sanat Merkezi Öğrencilerinin Problem Çözmeye Yönelik Yansıtıcı Düşünme Becerileri, Matematik Dersine Yönelik Tutumları ve Matematik Başarılarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Güvenç, Z.(2012). *Sınıf Öğretmenlerinin Duygusal Zekaları ile Yansıtıcı Düşünme Becerileri Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Denizli.
- Hansen, U. ve Schrader, U . (1997). A Modern Model of Consumption for a Sustainable Society, *Journal of Consumer Policy*, 20, 443-468.
- Hayta, A.B. (2006). Tüketici Haklarının Tüketici Eğitimindeki Rolü. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 239- 250.
- İnce Aka, E. ve Sert Çıbık, A. (2015). Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Kimya Dersine Yönelik Tutumlarının Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Gefad / Gujgef*, 35(3), 557-573.
- Jay, T.M. (2003). Dopamine: A Potential Substrate For Synaptic Plasticity And Memory Mechanisms. *Progress in Neurobiology*, 69(6), 375-390.
- Kaf Hasırcı, Ö. ve Sadık, F. (2011). Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 195-210.
- Karaismailoğlu, E. S. (2018). *Öğretmenlerin Çevre Bilinci Düzeyinin Belirlenmesi- Ankara Etimesgut Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı İlköğretim Fen Bilgisi Eğitimi Programı. Ankara.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (27. Baskı). Ankara: Nobel.

- Karataş, A. (2013). *Çevre Bilincinin Gelişmesinde Çevre Eğitimin Rolü ve Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Katalin, J., Mónika, F. ve Judit, P. (2015). Environment conscious consumers' opinion on selective waste management. *Journal of Contemporary Economic and Business Issues*, 2(2), 5-22.
- Kaya E., Akıllı M. ve Sezek F. (2009). Lise öğrencilerinin çevreye karşı tutumlarının cinsiyet açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 43-54.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikalarının Önemi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 17-34.
- Kozikoğlu, İ. ve Gönülal, H. (2020). Öğretmenlerin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Arasındaki İlişki. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1045-1077.
- Köksal, N. ve Demirel, Ö. (2008). Yansıtıcı Düşünmenin Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulamalarına Katkıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 189-203.
- Köstekçi, E.(2016). *Öğretmen Adaylarının Girişimcilik Özellikleri ile Yansıtıcı Düşünme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Bartın.
- Lee, H. (2005). Understanding and assessing preservice teachers' reflective thinking, *Teaching and Teacher Education*, 21, 699–715.
- Leung, D.Y.P., ve Kember, D. (2003). The relationship between approaches to learning and reflection upon practice. *Educational Psychology*, 23, 61–71.
- McGregor, S. (2005). Sustainable consumer empowerment through critical consumer education: a typology of consumer education approaches. *International Journal of Consumer Studies*, 29(5), 437–447.
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Öğretim Programları*. (2018). Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>. (10.08.2020).
- Nagra, V. (2010). Environmental Education Awareness Among School Teachers. *The Environmentalist*, 30(2), 153-162.
- Nurtanış Velioglu, M., Çifci, S., Dölarıslan, E. Ş., Sabah Kıyan, Ş. ve Karsu, S. (2013). *Tüketim Bilinci ve Bilinçli Tüketici*, (1. Baskı), Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2912 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1869.
- Özbek. G. (2014). *Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Becerileri: Bir Eylem Araştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Antalya.

- Saydan, R. ve Kanıbir, H. (2007). Üniversiteli Tüketicilerin ‘Çevreci Tüketim’ Tutumları ve Satın Alma Davranışlarına Etkileri. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(2), 213-242.
- Şener, A.N. (2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ve Çevre Bilinci Arasındaki İlişki: Bursa İli Nilüfer İlçesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Manisa.
- Şener, A. N. ve Yoldaş, C. (2020). Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ve Çevre Bilinci Arasındaki İlişki. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 125-139.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre Bilincinin Geliştirilmesine Yönelik Çevre Eğitimi Etkinliklerine İlköğretim Okullarının Duyarlılığı, *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 83-92.
- Tabachnick, B. C., ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Boston, MA: Pearson Education, Inc. USA
- Taşpınar, B.(2019). *Öğretmenlerin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Öğretmen Liderliği Davranışları Arasındaki İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Bilim Dalı, Kütahya.
- Tekkol, A. ve Bozdemir, H. (2018). Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Eleştirel Düşünme Becerilerinin İncelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 26(6), 1897-1907.
- Temel, Ş.(2017). *Sınıf Öğretmenleri ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- Tican, C. (2013). *Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretim Etkinliklerinin Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Becerilerine, Eleştirel Düşünme Becerilerine, Demokratik Tutumlarına ve Akademik Başarılarına Etkisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Ankara.
- Tolan, B. (1991). *Toplum Bilimlerine Giriş*. (3.Baskı). Ankara: Adım Yayınları.
- Tunç, Y. (2019). *Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Öz Yeterlik İnançları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun* (2013, 28 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 28835). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6502.pdf>. (15.08.2020).
- Türk Dil Kurumu, Genel Türkçe Sözlük (2019). <http://www.https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01/02/2021).
- Türküm, A. S. (1998). Çağdaş Toplumda Çevre Sorunları ve Çevre Bilinci. *Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Çağdaş Yaşam Çağdaş İnsan Dergisi*, 165-181.

- Uzun, B. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci Ve Çevresel Duyarlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Niğde İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Niğde.
- Ünver, G. (2003). *Yansıtıcı düşünme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Üstün, G. (2011). *Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ile Demokratik Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Varol Şanlı, Ş.(2016). *Öğretmen Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Antalya.
- Yaraş, E., Akın, E. ve Şakacı, B. K. (2011). Tüketicilerin Çevre Bilinci Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Öner Dergisi*, 9(35), 117-126.
- Yaşaroğlu, C. ve Akdağ, M. (2013). İlköğretim Birinci Kademe (İlkokul) Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi, *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(2), 50-65.
- Yeşilada, F. (2009). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Çevre Bilinçli Tüketicilerin Profili. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(1), 79-95.
- Yıldırım, Ö. (2019). *Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı Sınıf Öğretmeni Adaylarının Yansıtıcı Düşünme Eğilimleri ve Öğretme-Öğrenme Anlayışlarının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Manisa.
- Yoldaş, C. (2009). *Çevre Bilimi Dersinin Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Becerileri, Erişileri ve Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yorulmaz, M. (2006). *İlköğretim I. Kademesinde Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünmeye İlişkin Görüş ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi). Fırat üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ.
- Yücel, A. S. ve Morgil, F.İ. (1998). Yüksek Öğretimde Çevre Olgusunun Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 84-91.
- Yücel, A. S. ve Morgil, F. İ. (1999). Çevre Eğitiminin Geliştirilmesi, *BAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 76-89.

EKLER

EK-1: Tüketici Çevre Bilinci Algı Ölçeği

TÜKETİCİ ÇEVRE BİLİNCİ ÖLÇEĞİ MADDELERİ		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
DUYARLILIK BİLİNCİ						
1	Bir firmanın çevreye zarar veren faaliyetler içerisinde olduğunu bilirim o firmaya ait ürünleri satın almam.					
2	İnsanlığa faydalı olsa da çevreye zarar veren ürünler üretilmemelidir.					
3	Alacağım bir ürünün fiyatından önce özelliklerine ve içerdiklerine bakarım.					
4	Bilinçli bir tüketici olarak haklarımı bilirim ve kullanırım.					
5	Çevre ile barışık yaşamaya özen gösteririm.					
6	Çevreye verdiğim zararın, bütçeme yansıtacağını bilirim.					
7	Çevreye duyarlı olan ve yatırım yapan firmaların ürünlerini daha fazla alırım.					
8	Kâğıtların her iki yüzünü de kullanmadan onu çöp olarak görmem					
9	Elektrik ve su israfına karşı gerekli önlemleri alırım					
10	Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olduğu için kaynakları etkin ve verimli kullanmalıyım					
DAVRANIŞ BİLİNCİ						
11	Ozon tabakasına zarar veren uçucu (parfüm, deodorant vs.) maddeleri kullanmaktan kaçınırım.					
12	Doğaya zarar veren teknolojik ürünleri kullanmam.					
13	Arkadaşlarımı çevreye zarar veren ürünleri tercih etmemeleri konusunda uyarırım.					
14	Bir ürün alırken geri dönüşümü olanı tercih ederim.					
15	Alışverişlerimde poşet yerine bez torba kullanmaya özen gösteririm.					
16	Çevresel duyarlılığım nedeniyle çevre dostu ürünleri satın alırım.					

1 7	Tükettiğim ürünlerin organik olmasına dikkat ederim.					
1 8	Bir ürün alırken geri dönüşümlü ambalajlı olanları tercih ederim.					
1 9	Çöplerimi geri dönüşüme uygun şekilde poşetlerim.					
SOSYAL BASKI						
2 0	Modayı takip etmek benim için çok önemlidir.					
2 1	Yeni çıkan teknolojik ürünleri takip ederim ve alırım					
2 2	Alışverişlerimde üründen ziyade firmanın imaj ve bilinirliğine dikkat ederim					
2 3	Arkadaşımın almış olduğu pahalı cep telefonuna sahip olmak için masraflarımdan kısarım					
2 4	Kullandığım ürünlerde marka takıntım yoktur.					
BİLİNCİN YÖNLENDİRİLMESİ						
2 5	Çevresel duyarlılığa sahip, bilinçli bir tüketici olmama rağmen reklam ve tanıtımlar beni kolayca ikna eder.					
2 6	Değeri düşük ürünlerle ilgili karşılaşılabileceğim sorunları önemsemem.					
2 7	Reklamların tüketim tercihlerimi yönlendirdiğini düşünüyorum.					
2 8	Ürün alırken başkalarının etkisinde kalırım.					

EK-2: Yansıtıcı Düşünme Eğilimi Belirleme Ölçeği

YANSITICI DÜŞÜNME EĞİLİMİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ					
AÇIKLAMA: Sayın katılımcı, bu çalışma sınıf öğretmenlerinin Yansıtıcı Düşünme Düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Vereceğiniz bilgiler gizli tutulacak olup tamamen bilimsel çalışmalar için kullanılacaktır. Çalışmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederiz. “Bu derste” ifadesiyle kastedilenin mevcut derstir.	KESİNLİKLE KATILMIYORUM	KATILMIYORUM	KARARSIZIM	KATILIYORUM	KESİNLİKLE KATILIYORUM
1. Bazı etkinlikler üzerinde çalışırken onları ne yaptığımı düşünmeden yapabilirim.					
2. Bu ders, öğretim elemanı tarafından öğretilen kavramları anlamamızı gerektirir.					
3. Bazen diğerlerinin bir şeyi yapış yöntemini sorgular ve daha iyi bir yol düşünmeye çalışırım.					
4. Üniversite de öğrendiğim dersler sonucu kendime bakış tarzımı değiştirdim.					
5. Bu derste bazı şeyleri o kadar çok tekrar ediyoruz ki artık onları düşünmeden yapmaya başladım.					
6. Bu dersten geçebilmeniz için dersin içeriğini anlamamız gerekir.					
7. Yaptığım şeyi düşünmekten ve onu yapmanın alternatif yollarını göz önünde bulundurmaktan hoşlanırım.					
8. Bu ders, sıkıca bağlandığım bazı fikirlerimi sarstı/sorgulattı.					
9. Sınav için derste işlenen konuları hatırladığım ve notlarıma çalıştığım sürece fazla düşünmeme gerek yok.					
10. Uygulamalı görevleri yapabilmek için öğretim elemanının öğrettiği materyalleri anlamak zorundayım.					
11. Yaptıklarımı daha iyi hale getirip getiremeyeceğimi görmek için kendi eylemlerim üzerine sık sık düşünüp taşınırım.					
12. Bu dersin sonucunda bazı şeyleri normalde yaptığımdan farklı yapmaya başladım.					
13. Öğretim elemanının söylediklerini takip edersem bu ders üzerinde pek de fazla düşünmeme gerek kalmaz.					
14. Bu derste öğretilen konuları anlamak için sürekli olarak üzerinde düşünmek zorundasınız.					
15. Deneyimlerimden bir şeyler öğrenebilmek ve sonraki uygulamalarımı daha iyiye götürebilmek için kazanımlarımı sık sık gözden geçiririm.					

EK-3: Kişisel Bilgi Formu

Yönerge: Bu form, bilimsel bir çalışmada kullanılacaktır. Aşağıda yer alan sorulara içtenlikle ve doğru yanıt vermeniz, araştırmanın geçerli ve güvenilir olmasına katkı sağlayacaktır. Soruları dikkatle okuyunuz ve durumunuzu en iyi yansıtan maddenin yanına (X) işareti koyunuz. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Cinsiyetiniz	☐ Kadın	☐ Erkek	
Çocukluğunuzun Geçtiği Yer:	☐ Köy	☐ İlçe	☐ İl
Annenizin Eğitim Düzeyi:	☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise ve Üzeri
Babanızın Eğitim Düzeyi:	☐ İlkokul	☐ Ortaokul	☐ Lise ve Üzeri
Üye Olduğunuz Çevre İle İlgili Kuruluş Var Mı?	☐ Evet	☐ Hayır	
Evde Bitki ve Hayvanlarla İlgileniyor Musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır	
Arkadaşlarınızla Çevre Sorunları İle İlgili Konuşuyor Musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır	
Çevre Sorunları İle İlgili Çıkan Haberleri Okuyor Musunuz?	☐ Evet	☐ Hayır	
Çevre Konulu Bir Seminer/Sempozyum/Kongreye Katıldınız Mı?	☐ Evet	☐ Hayır	